

יהודית בקרמן

כתיבה וראיון : לאה רוזנברג ניר עציון תשע"ג -תשע"ד

ירושלים

עיר שאזכור שמה המעורר ערגה וגעגועים.

עיר שדורי דורות של יהודים חלמו ללכת בה, לחוש את אדמתה ולנשום את אוירה.

עיר שיהודים מכל רחבי כדור הארץ התפללו עליה ואליה שלוש פעמים ביום.

התפללו, חלמו, אך שמה לא באו.

בשלהי המאה ה-19 בשנת תרל"ד החליט ר' שמעון הכהן זלקין להתעלם מהקשיים, הסכנות, וייסורי הדרך ולעלות לארץ ישראל.

אחריו עלה חברו הטוב ר' יהודה סגל. הם קבעו את מקום מושבם בעיר העתיקה של ירושלים.

למעלה מיוכל שנים אחרי עלייתם של ר' שמעון ור' יהודה היו שותפים הנכדים והנינים שלהם בהקמת מדינת ישראל - "התחלתה דגאולה"

זכו ר' שמעון ור' יהודה שצאצאיהם נולדו בירושלים.

הדור השביעי מגשים בימים אלה ממש את נבואת זכריה:

"ורחובות העיר ימלאו ילדים וילדות משחקים ברחובותיה" (זכריה ח' ה').

הלל ונוגה

עילי ויעלה

הדור השביעי משחק בירושלים

שכונת בית ישראל

שכונת בית ישראל נוסדה בשנת 1886, 12 שנה לאחר ייסוד שכונת מאה שערים. שמה ניתן לה מתוך יחזקאל ל"ו: "והרביתי עליכם אדם כל בית ישראל כלה ונושבו הערים והחרבות תבנינה". השכונה ממוקמת מדרום לרחוב שומרי אמונים. בתי השכונה מגיעים עד רחוב שמואל הנביא במערב שכונת הבוכרים ובמזרח רחוב שבטי ישראל בואכה כביש 1.

השכונה הוקמה בעקבות עליית מחירי השכירות והצפיפות בשכונת מאה שערים, לצורך הרחבת היישוב היהודי בירושלים. בין המייסדים היו הרבנים רבי זלמן ב"ר נחום - בהר"ן, (שהיה גם ממייסדי מאה שערים), הרב יוסף חיים זוננפלד – רבה של העדה החרדית, רבי אריה לייב הרשור (שנקרא רבי אריה לייב דיין), רבי אליהו גודאל – רבי שמואל צוקרמן, רבי אלטר ורשבסקי (הנקרא רבי אלטר מוכתר) ורבי יחזקאל מנדלבוים.

בשנת 1886 נרכשה הקרקע מתושבי הכפר הערבי ליפתא, בגודל של 50,000 אמות מרובעות, כ-30 דונם (30 פרוטות טורקיות לאמה). בתחילה תכננו בניית 100 בתים אולם לאור הדרישות שונות התוכנית לבניית כ-200 בתים. בשלב ראשון נרשמה הקרקע על שם המייסדים, הרח"ג רבי יוסף חיים זוננפלד ורבי זלמן ב"ר נחום בהר"ן. לאחר בניית בתי השכונה העבירו המייסדים את ה"קושאנים" לבעלי הבתים.

בעת ייסוד השכונה נכתב ספר התקנות בו הוסדרו היחסים בין המשתכנים בינם לבין עצמם ובינם לבין ועד "החברה". בהתחייבות החברים וזכויותיהם, הנהגת החברה, בחירת הוועדים, חובת הוועד הראשי, חובת הוועד הפועל, חובת הוועד המקומי, סדר בניין הבתים ועוד ולהלן מספר דוגמאות:

- א. ועד השכונה יתמנה על פי דעות נעלמות (בחירות חשאיות) מכל אנשי החברה.
- ב. המנהיגים בכל ענייני היישוב ובפרטי בבתי הכנסת ובבתי המדרש יהיו על פי רצון רוב אנשי החברה.
- ג. על היושבים בבתי החברה להשגיח על ניקיון בתיהם וחדריהם ורחובות המושב, מאשפות וזבלים... ולהשגיח על האילנות שייטע הועד בנחלת החברה לבלי ילכו לאבדון.

על ייסוד השכונה ניתן לקרוא בעיתון "הצבי" ובו פורסם לראשונה בשנת 1885 כי נוסדה בירושלים חברת בית ישראל, ומטרתה להקים בית מסחר גדול ולהעסיק בו את טובי בעלי המקצוע. באוקטובר שנת 1886 פורסם כי כבר נחנכו עשרת הבתים הראשונים בשכונה. במרץ 1886 פורסם כי החברה קנתה אדמה נוספת ליד מאה שערים ומתכננת לבנות בקיץ הבא 30 בתים נוספים. בבתיים שהם בונים השטח לבניין הוא גדול, ולכל בית ישנה חצר מרווחת. אורך כל בית הוא 11 מ' והרוחב – 6 מ'. לכל שני בתים – בור מים. תיקוני הבתים וכו' מוטלים על בעלי הבתים עצמם, והללו יוכלו לעשות בהם כחפצם. הוצאות הבתים בהתאם לבניין עצמו, והתחשיב שיעשה לכל בעל בית יהיה בהתאם לחובותיו, בשנת 1887 פורסם כי ישנן כוונות ששכונת בית ישראל לא תיהפך לשכונה צפופה ומלוכלכת כמאה שערים, אלא תישאר שכונה מרווחת ופתוחה יותר.

אזור נוסף בשכונה נקרא על ידי הערבים "בירכה" (ברכה) שנוצרה מהצטברות של גשמים וסביב הבריכה היו ביצות. הייבוש נעשה על ידי בני ירושלים שכלל רבנים, בני ישיבות ותושבים אשר לקחו בה חלק. בשנת 1929 נבנה בשטח יקב היין הגדול של משפחת שור שעבר מהעיר העתיקה.

בהקמתה בשנת 1886 רוב תושבי שכונת בית ישראל היו חסרי אמצעים, אולם השכונה שימשה נקודה שאליה נהרו אנשים מכל העמדות. בשכונה הונצחו ברחובות שניים ממייסדי השכונה: רחוב רבי יוסף זוננפלד ורחוב רבי אריה לייב דיין. בסיור בשכונה ניתן להבחין שסגנון מבני בתי השכונה הינו על פי התקופות, הראשונה בתקופה העותמנית עד סוף שנת 1917 והשנייה מתקופת המנדט. בתקופה זו התרחבה השכונה צפונה ונבנתה **שכונת בית ישראל החדשה**.

בתקופת המנדט הבריטי רבים מצעירי השכונה השתייכו לארגוני המחתרות האצ"ל והלח"י - דבר שגרם לפעילות צבאית רבה של הצבא הבריטי בביצוע חיפושים ומעצרים בשכונה.

במלחמת העצמאות נפגעה השכונה מידי והפגזות עקב מיקומה הצפוני בסמוך לעיר העתיקה. בסיום המלחמה הפכה לשכונת ספר הסמוכה לקו הגבול הירדני.

(ע"פ איציק שוויקי מנהל מחוז ירושלים במועצה לשימור אתרים)

שכונת בית ישראל בראשית ימיה

שורשים

שמי יהודית בקרמן נולדתי בירושלים בשנת 1931 ל הורי ר' יום טוב גוטמן הכהן זלקין ואסתר רחל זלקין.

בית אבא

מוצאה של משפחת אבי הוא ברוסיה. הסבא רבא שלי, ר' שמעון הכהן זלקין היה תלמיד חכם ירא שמיים הוא נשא את אביגיל שהייתה צדקת וגומלת חסדים. הם התגוררו בעיר מטיסלוול שבפלך מוהילוב. שברוסיה. בערך בשנת תרל"ד (1874) החליט ר' שמעון לעזוב את רוסיה ולעלות לארץ ישראל עם אביגיל אשתו ובנם בן השנה אברהם בן ציון, סבי. ברוסיה נותר ידידו הקרוב ר' יהודה סגל, בנו של רב העיר ר' אליהו סגל. ר' יהודה שהוסמך לרבנות אף הוא, אך סירב לעסוק בכך, נתן לר' שמעון את ברכת הדרך והבטיח לעלות אחריו.

ר' שמעון עלה לארץ ישראל והתיישב בעיר העתיקה בירושלים. הוא עסק בתורה ובעסקי ציבור באמונה, אשתו אביגיל סחרה בקמח, זאת על מנת לאפשר לו ללמוד תורה ולעסוק

בעסקי הציבור ללא עול ודאגה של פרנסה. בשל עיסוקה של אשתו כונה ר' שמעון בפי אנשי ירושלים ר' שמעון מלר שפירושו הקמחן. ר' שמעון החליט לייסד בית מדרש ליהודי רייסין בעיר העתיקה. לשם כך היה עליו להיאבק בערביי העיר העתיקה ששאפו להפוך את המקום למחסן פחמים. ר' שמעון לא נח ולא שקט, הוא פנה לשלטונות התורכיים ואף חשב להרחיק לכת עד לאיסטנבול מקום מושבו של הסולטן. לשמחתו ולשמחתם של בני ירושלים הוא הצליח לגבור על ערביי המקום והצליח להקים את בית המדרש ליהודי רייסין. הוא שמר על בית המדרש כעל בבת עינו והמשיך לדאוג למקום כל ימי חייו. אשתו גאיה (אביגיל) הייתה צדקת וגומלת חסדים בזכות עצמה. בכל יום שיש בשבוע הגיעו לחנותה ברחוב חברון בעיר העתיקה עניי הכותל. היא חילקה להם סוכר. בשבת בבקר השתרך ליד ביתה תור גדול של עניים שבאו לקבל מידה מים חמים ותמצית תה שהכינה מבעוד יום במיוחד בשבילם. כמו כן נהגה לסחוב במו ידיה פחי מים לכותל המערבי כדי שהמתפללים יכלו להרוות את צימאונם וליטול את ידיהם. כך נהגה כל ימי חייה. לעת זקנתה כשנחלשה ביקשו בני משפחתה למנוע ממנה את הטרחה הזאת והציעו לה לשכור את שרותיו של סבל ערבי. אך היא סירבה בתוקף: "האם אמכור את המצווה לסבל ערבי?"

כמה שנים לאחר עליית משפחת זלקין לירושלים הגיעה לארץ גם רעו הקרוב של ר' שמעון, ר' יהודה סגל. ר' יהודה סגל היה תלמיד חכם מובהק בעל מוח חריף ויראת שמים. קודם עלותו לארץ ישראל ערך לעצמו שבע שנות גלות. "בכדי שאדם מישראל יזכה לדור בארץ ישראל, צריך שתהיה לו זכות מיוחדת" ר' יהודה נאה דרש ונאה קיים ורק אחרי שאסף לעצמו זכויות ע"י הגלות, עלה. טרם העלייה הוא שהה באודסה. כשאבדו לו תעודותיו וכספו הפצירו בו פרנסי העיר לכהן כרבם ולוותר על עלייתו לארץ ישראל. גם בני משפחתו הצטרפו למסע ההפצרות אך הוא סירב לכך בתוקף: "האם חושבים אתם שפרנסי העיר הם אלה? אין זה אלא השטן בדמות פרנסים שנשלח לעכב את עליתי לארץ ישראל".

בתחילה עלה ר' יהודה לארץ בגפו ומיד החל בעזרת ידידו משכבר הימים ר' שמעון זלקין לפעול להבאת משפחתו ארצה. כשהגיעה הספינה לנמל יפו לא הורשו בני המשפחה לרדת ממנה, וגמרו אומר לשלוח אותם לאלכסנדריה. משראה כך שלח ר' יהודה מסר לאשתו ולילדיו, רחל-לאה, עלקה ואהרון – חיים. "מוטב תשליכו את עצמכם לים ולא תרדו באלכסנדריה". כשעמדה הספינה להרים עוגן הגיע אליה בסירה ר' שמעון זלקין בלוית ר' שמעון רוקח(אביו של מי שהיה לימים ראש עיריית תל אביב). הם שלמו כופר (בקשיש) רב והורידו את בני משפחת סגל מהספינה.

שני החברים הוותיקים ר' שמעון זלקין ור' יהודה סגל נפגשו שוב בירושלים. הם החליטו "לבנות חורבה מחורבות ירושלים" ו"להעלות את ירושלים על ראש שמחתם" ולהשיא את ילדיהם זה לזה. בנם הבכור של ר' שמעון זלקין, ר' אברהם בן ציון זלקין, נשא לאישה את בתו הבכירה של ר' יהודה סגל, רחל לאה. כך הפכו החברים הוותיקים למחותנים. סבתי, רחל לאה הייתה צדקת. האמונה הנצחית והאהבה לעם ישראל ולארץ ישראל היו מושרשים בה עמוק. היא רצתה לגור רק בעיר העתיקה. היא התקשתה להיפרד מהעיר העתיקה גם בימי המאורעות. היא הייתה מבין האחרונים לצאת מהעיר העתיקה ובין הראשונים לחזור. היא נהגה לומר, "ארץ ישראל דומה לאילן. השורש-התורה, הגזע-ירושלים, הענפים העלים והפירות הם שאר ערי ישראל ומושבותיה. בלי השורשים והגזע אין הענפים יכולים להתקיים, עליתי לישראל בכדי לגור בירושלים". סבי, ר' אברהם בן ציון היה איש מעשה שהתפרנס מיגיע כפיו. הוא שימש כפקיד בבית מסחר לחומרי ברזל וקבע עיתים לתורה. הוא היה אדם ישר בעל נפש רחבה שידע לקדש את עבודתו בקדושת חייו הטהורים. ביתו

היה פתוח בפני כל קשי יום ומר נפש. לאחר פטירת אביו הוא לקח על עצמו לקיים את צוואת אביו וניהל את בית המדרש ליהודי רייסיין. בשנת תרס"ג (1903) נולד אבי, ר' יום טוב גוטמן, בעיר העתיקה בירושלים. שמו של אבי שימש נושא לבדיחה של כפל משמעות, חבריו נהגו לצחוק ולומר "גוט יום טוב יומטב", כלומר חג שמח יום טוב. למרבה הצער שירת חייו של סבי, ר' אברהם בן ציון, נגדעה באיבה הוא נפטר במהלך ימי מלחמת העולם הראשונה כשהוא בן 43 בלבד. אבי שהיה צעיר מאד, נאלץ לצאת לעבודה ע"מ לכלכל את אמו ואחיותיו.

לאבי היה קשר מיוחד לאחיותיו, הייתה לו אחות רשקה (הסבתא של עלי עמיצור) שנישאה אח"כ וגרה בתל אביב. היה להם בית דפוס אבל הם חיו מאד בצמצום בצריף. בקיץ הינו נוסעים אליהם כדי שנוכל להתרחץ בים. אצל רשקה ישנו על מזרן ולמרות הכול נהנינו מאד. כשרשקה הייתה מגיעה לירושלים ידעתי שהיא ואבי לא ישנו כל הלילה, הם ישבו וידברו ביניהם עד אור הבקר. הייתה לאבי אחות בשם סימה שגרה לא רחוק מאתנו. סימה התאלמנה בגיל מאד צעיר. בעלה נפטר והיא נותרה עם שלושה יתומים רכים בשנים. אבי הקפיד בכל ליל שבת לפני שהוא הגיע הביתה, לעבור בבית של אחותו סימה ו"לעשות קידוש" לה ולילדיה. אחות נוספת בשם שורה רבקה גרה בעיר העתיקה. סבתא שלי רחל לאה, גרה אצלה. חשוב לי לציין שלאימי וסבתי (אם אבי) היה שם דומה, לסבתי כאמור קראו רחל לאה, לאימי, רחל אסתר. לפני שהורי נישאו אימי נאלצה לשנות את שמה מרחל אסתר לאסתר רחל, כי הקפידו מאד אז (ע"פ הכתוב בספר חסידים ל.ר.) שאישה לא תישא שם זהה לזה של חמותה. לסבתי הייתה אחות בשם עלקה שהייתה חרדית מאד. אמרו עליה, שהיא מדברת רק עם הקב"ה. פעם היא דפקה בדלת של סבתי וסבתי קראה יבוא וזכתה ל"מנה" "מה פתאום את אומרת "יבוא"? "את מתחילה לדבר כמו "הציונים". כשאבי קרה לבנותיו בשמות כמו אביגיל וציונה היא התרעמה, "איזה שמות מודרניים אתה נותן לבנותיך".

בעלה של שורה רבקה, הדוד שולם היה "מלמד" וגם היה ידוע כמרפא דלקות בגרון ע"י מריחה של יוד מיוחד. המעניין הוא שבתו שגרה היום בהר נוף ממשיכה את דרכו במידה כזאת או אחרת, היא "ירשה" ממנו את המידע, ועד היום מגיעים אליה אנשים החשים בגרונם וגם ילדים שיש להם פצעים בפה. שורה רבקה ובעלה נאלצו לעזוב את העיר העתיקה בזמן מלחמת השחרור. סבתי נפטרה עוד לפני "העזיבה" והייתה האחרונה שהוציאו לקבורה מהעיר העתיקה. הוציאו את האלונקה במכונית משורינת לקבורה בהר הזיתים. אחרי היציאה מהעיר העתיקה, דודה שורה רבקה ודוד שולם עברו להתגורר בסמכות אלינו. יום אחד, בזמן מלחמת השחרור דודתי שורה רבקה טיילה עם נכד ברחוב שמואל הנביא. הנכד חזר הביתה ואמר "אני לא יודע מה קרה לסבתא, היא פתאום נפלה" התברר שצלף משיח גיראח ירה בה והיא נהרגה במקום.

אמא

אימי אסתר רחל לבית שטרנברג, נולדה בשכונת מאה שערים. תמיד כשאני מזכירה זאת, חשוב לי לציין ששכונת מאה שערים באותה תקופה הייתה שונה מאד מזו שאנחנו מכירים היום.

שם סבתי מצד אימי היה רייזל(שושנה).הייתה לה חנות מכולת שאני לא הכרתי כי היא נסגרה עוד לפני שנולדתי. בחנות המכולת סבתי למדה לדבר ערבית שוטפת כי למכולת שלה הגיעו ערבים מהסביבה. סבתא רייזל נהגה בכל יום שישי לבשל ארוחה שלימה למשפחה נזקקת. כדי לא לבייש את בני המשפחה היא נהגה לשלוח בתורנות אותנו הנכדים כדי שנניח את האוכל ליד דלת ביתה של המשפחה. את סבי מצד אימי לא הכרתי בכלל, הוא נפטר בגיל צעיר מדלקת ריאות. אז נפטרו ממחלות שהיום בד"כ נרפאים מהן. לסבתי הייתה דירה בבית ישראל החדשה, לא רחוק מאתנו, בה היא התגוררה עם אחת הבנות שלה שלא נישאה. רוב הזמן היא הייתה אצלנו. לאימי היה אח שבזמן מלחמת העולם הראשונה היה חייב לברוח מהארץ בגלל התורכים. הוא ניסה לצאת מהארץ ביחד עם חבר. החבר "חטף" מלריה. דודי החליט לא לזנוח אותו ולטפל בו ונדבק אף הוא. החבר נפטר ואחר כך גם דודי. הוא נקבר בטבריה. הוא הותיר אחריו בת קטנה בשם חנה. חנה הייתה אחות במקצועה ועבדה בבית החולים ואלד(שערי צדק) חנה הרבתה להגיע לבית הארחה ניר עציון. היא נהגה לכתוב שירים בין היתר גם על ניר עציון. היה לי קשר טוב עם חנה. אמא של חנה נישאה בשנית, ליוסף ריבלין, בן דוד של רובי ריבלין, חבר הכנסת ומי שהיה יו"ר הכנסת.

הורי באירוסיהם

ביתי ומשפחתי

הראשון שנולד היה להורי היה אחי אברהם אחר כך נולדה אחותי אביגיל אחר כך נולדה אחותי ציונה אחר כך, בשנת 1931 אני. לבסוף אחותי רותי.

בבית במאה שערים התגוררנו עד שהייתי בת שלוש, אחר כך עברנו לשכונת בית ישראל החדשה, לרח' פישל לוי, שנקרא היום רח' חיים עוזר. בילדותי זה נראה לי רחוב ענק ממדים, היום הוא נראה לי רחוב לא גדול. לא היו כמעט בתים בשכונה, יכולנו לשחק תופסת ומחבואים באין מפריע. הבית בבית ישראל היה שדרוג לעומת הבית במאה שערים,

הוא היה חדש לגמרי והיו בו מים זורמים וחשמל. הייתה רצפה מצוירת מדהימה. לא היינו צריכים שטיח. בבית היו שני חדרי שינה, סלון, מטבח פצפון ולידו מרפסת מקורה. בסלון היה שולחן שחור ענק שמסביבו התכנסה כל המשפחה. באמצע החדר היה תנור גדול שעזר לנו להתמודד עם הקור בימי החורף הירושלמי הידוע בצינתו הגדולה. תמיד היה מקום בביתנו לאורחים.

בבית במאה שערים נולדו אחי אברהם ואחותי אביגיל, אחותי ציונה ואני. אחותי רותי נולדה בבית ישראל. האחים הגדולים נולדו בבית, רותי ואני נולדנו בבית החולים ביקור חולים. כאמור, סבתא שלי אם אימי גרה בסמיכות אלינו ורוב היום הייתה אתנו. בית ישראל אליה עברנו הייתה בראשית ימיה. רוב הבתים מסביבנו היו בתהליך בניה. גרנו בקומה שנייה, בקומה מתחתינו גרה משפחת פריצקי. אדון פריצקי היה חלבן ובזכות זה הסתובבו ליד הבית שלנו המוני חתולים. בסמיכות אלינו גרה תומר השכנה ולידה זיסל בת הדודה של אימי. זיסל הייתה נפש ירושלמית טובה מהזן של הימים ההם. היא שמשה לנו כאם אחרי שאימי נפטרה. לא רחוק מאיתנו גרו משפחת ריבלין, הסבא והסבתא של אסף ריבלין שגר פעם בניר עציון. יחסי השכנות עם כל השכנים היו מצוינים.

טיול שורשים לבית ישראל.

צילום ליד בית הור בו שוכנת היום ישיבה

שפת הדיבור בביתנו הייתה עברית, ההורים דברו אידיש ביניהם שלא רצו שנבין מה הם אומרים. לימים למדנו להבין אידיש אך אני מתקשה לדבר בשפה זו.

אברהם אחי לא אהב לקרוא. כל פעם שאבי נכנס הביתה הוא לקח ספר ביד והעמיד פני קורא. היום אי אפשר להאמין את זה עליו כי הוא נחשב איש ספר מובהק.

מול ביתנו הייתה חנות תנובה אותה ניהל כ"ץ שהיה האח של הצייר הירושלמי הידוע כ"ץ. ליד "תנובה" הייתה חנות הירקות של מנשה ולידו חנות המכולת של טוביה. עופות קנינו בשוק של מאה שערים. נהגנו לקנות חלקי עוף כי הם היו זולים יותר, רק לעיתים נדירות קנינו עוף שלם. למעשה, כל מוצרי המזון להם נזקקנו היו בהישג יד. לשכונה גם הגיעו ערביות מהסביבה שמכרו לנו ביצים. הביצים היו חמות, לא ברור אם החום העיד על טריותן או על כך שהן שהו זמן רב בחיקן של הערביות. הן שמרו את הביצים במעין סינר גדול שהיה צמוד לגופן. היה גם ערבי שהגיע לשכונה כל יום לפנות ערב עם עדר עיזים. לעיזים היו פעמונים מצלצלים "שקראו" לנו לבוא ולקנות חלב.

גבינות קשות, זיתים, דג מלוח חלבה וכו' קנינו במשקל בחנות המכולת של טוביה.

אטריות הכנו לבד בבית אף אחד לא קנה אז אטריות מוכנות. פתחו את השולחן למלוא אורכו, פרסו סדין לבן והכינו בצק לאטריות בתהליך מסובך שאני לא זוכרת. גם לחם הכנו בכוחות עצמנו. הינו מכינים בצק בלילה ומתפיחים אותו בין הכרים והכסתות. למחרת בבקר לקחנו את החלות למאפיה של יוסוף התימני שם הוא נאפה בתנורים הגדולים. פעם אחת הגעתי עם תבנית עוגיות גדולה למאפיה של יוסוף. הנחתי את התבנית על המדפים המיוחדים של יוסוף. התבנית החליקה וכל העוגיות נפלו לצד השני. באותו היום פחדתי מאד לחזור הביתה. לא ידעתי איך אמא שלי תגיב על איבוד העוגיות שכל כך טרחנו עליהם.

את החמין לשבת בישלנו על פתיליה. אבא שלי היה מניח באמצע את סיר החמין ובצדדים הוא שם ארבע בקבוקי קפה כדי שנוכל לשתות קפה שחור חם בשבת בבקר. המטבח שלנו היה צר וצפוף, רוב "העבודות" נעשו במרפסת הגדולה שלנו.

לא היו לנו סירים חלביים בבית, מלבד הסיר בו הורתח החלב מטעמי הגיינה ובריאות. אז לא נהגו לבשל בישולים חלביים. ארוחות הבקר והערב היו תמיד ארוחות קלילות ורק ארוחת הצהריים הייתה ארוחה מבושלת. מקררים לא היו אז בבתים אבל לנו היה ארגז קרח. את הקרח קנו בבלוקים ממוכר הקרח הניחו אותו בארגז והוא נמס לאיטו לתוך מגירה, אם שכחנו בטעות לרוקן את המגירה הייתה לנו הצפה בבית. את הקרח קנינו ממוכר הקרח שעבר בשכונה ולעיתים גם הלכנו לבית החרושת לקרח שהיה ממוקם בשכונת תל ארזה. אני זוכרת תקופות שהשתרכו תורות ארוכים ליד בית החרושת.

קנינו דגים חיים שנמשו מתוך אמבטיה בשוק של מאה שערים. את הדגים שמרו חיים בתוך אמבטיה עד שהגיע זמנם להיות "גפילטע פיש". את הדג טחנו במטחנת יד, מה שחייב הוצאת העור והאדרות. לאחר הטחינה אבא שלי היה מכה על הדג הטחון כדי להפוך אותו לדק יותר.

חלק מהבישולים שלנו הושפעו מאד מהמטבח הספרדי. יש מאכלים שמלווים אותי עד עצם היום הזה כגון החצילים שאני מכינה. אני זוכרת שבמרפסת שלנו הייתה תלויה שרשרת של פלפלים חריפים. אבא שלי היה עובר ונוגס בהם. למעשה אני לא זוכרת שאכלנו מאכלים מתוקים. הפעם הראשונה שאכלתי סנדביץ' עם ריבה היה במלחמת השחרור.

אחד הממתקים האהובים עלי היה שוקולד דק מלא אגוזים שאבי קנה לנו לכבוד שבת. אבא קנה לנו גם "גן עדן ניסאלך" כלומר אגוזי גן עדן. כך כינינו אז את הפיסטוקים. היה גם במבליק שזה כעין מקלות גומי בצבע שחור בטעם אניס.

מקלחת עשינו רק פעם בשבוע. היום קשה להבין את זה אבל אז לא היו מים חמים זמינים בבתים. המקלחת הייתה כרוכה בטקס שלם. הינו צריכים לחמם את המים בדוד מיוחד באמצעות קרשים. הכניסו את הקרשים לדוד וסגרו את הדלת. רק אחרי שהמים התחממו יכולנו להתקלח. כמובן שלא יכולנו להרשות לעצמנו מקלחות ארוכות כי המים החמים היו במשורה.

בחורף חממנו את הבית בעזרת תנור נפט שעליו הונח קומקום. בימות השלגים לא יצאנו מהבית. להשלמת החימום השתמשנו בבקבוק מים חמים. זה היה בקבוק עשוי נחושת שאליו הוכנסו מים רותחים. את הבקבוק עטפו במגבת כדי למנוע כוויות. הבקבוק הוכנס מבעוד מועד למיטה וכך הבטחנו לעצמנו מיטה חמה בימות הצינה עוד קודם לעידן הסדינים החשמליים.

שמלות לא קנו לנו, מי קנה אז שמלות. הגיעה אלינו הביתה תופרת בשם שושנה שתפרה כמה שמלות בבת אחת. כדי לשפר את ההספק שלה היא הייתה משאירה לאימא שלי את כל עבודות הגימור. כשהשמלה התבלתה פרמו אותה ותפרו אותה מחדש על הצד השני. רוב הבדים אז היו דו צדדים.

לכבוד פסח קנו לנו נעלים לבנות חדשות, או נעלי לק שחורות. זה לא היה חשוב אם ירד גשם באותה שנה בפסח או לא. את הנעלים קנו בחנות וייל. ברח' יפו פינת המלך ג'ורג' או בחנות פריימן את ביין בבנין העמודים פחות או יותר מול החנות של וייל. כמה שעות לפני

פסח הלכנו לישון כדי לאגור כוח לליל הסדר. כשקמנו חיכו לנו ליד המיטה הנעלים החדשות ובגדים חדשים. היום אין לילדים את החוויה הייחודית הזאת כי קונים בגדים חדשים כל הזמן.

כדי לחזק את הנעלים ולמנוע את שחיקתן חיזקו לנו את הסוליות באמצעות ברזלים. נעליים שלחצו טרם זמנם נלקחו אל הסנדלר והוא חתך אותם כדי לפנות מקום לרגל שגדלה.

תספורות עשינו אצל חנוך הספר בשוק של מאה שערים. אני זוכרת שהיה לו מן סוס כזה שעליו ישבנו כשהוא עשה לנו תספורת. מטרת הסוס הייתה להפחית חרדות ולשכנע אותנו להסתפר. מאד אהבנו להסתפר אצלו.

לפני פסח היה עובר ערבי בשכונה וצועק "וויסה קסלך" ומלבין לנו ולכל נשות השכונה את כלי הנחושת. הינו מוסרים לו את כלי הנחושת מקבלים אותם חזרה נקיים ומבריקים.

היה גם את "האלטע זאכן" האיש שהיה עובר ברחובות וצועק: "אלטע זאכן אלטע שיך" כלומר, חפצים ונעלים ישנות. בימים שלפני הפסח הייתה לו עדנה כי אז נשות ירושלים נהגו להיפטר מהחפצים בבתיהן ומסרו לו את החפצים תמורת פרוטות.

בלי"ג בעומר נהגנו ללכת למערת שמעון הצדיק (משיירי כנסת הגדולה) שהייתה במרחק הליכה קצר מביתנו. היה שם "הפנינג" ענקי. התחבורה אז הייתה קשה ובמקום לנסוע למירון הרחוקה העדיפו הירושלמים את מערת שמעון הצדיק. אני זוכרת שהיה שם ערבי שמכר לנו משקה בשם סוס שהיה טעים מאד, אין לי מושג ממה הוא היה עשוי.

את הסוכה בנינו בחלק של המרפסת שלא היה סגור ומקורה. הסוכה הייתה עשויה עץ שמעליה לייסטים לסכך. על הלייסטים הניחו ענפים שקטפו לבד מאחד העצים. איש אז לא חשב על סוכת נצח ובטח שלא על סכך נצח. קישוטים הכנו לבד, שרשראות ופרחי נייר. הייתה לנו תמונה מיוחדת אותה תלינו בסוכה שתיארה את מעגל חייו של האדם כמדרגות עולות ויורדות. עליה מלידה עד גיל חמישים ירידה מגיל חמישים עד מאה. לאחר הקמת המדינה אבא שלי הקפיד מאד לתלות דגל בסוכה השכונה בראשית דרכה הייתה שונה מאד מבית ישראל של היום. היא הייתה אמנם שכונה דתית אך לא קיצונית כמו בית ישראל של היום.

המרפסת של ביתנו.

בשבתות נהגנו ללכת עם אבי לעיר העתיקה להתפלל בכותל ולבקר את סבתי. (עוד לפני מלחמת השחרור) אבי נתן לי יד והייתי מטפסת על החומה. עברנו בשוק הבשמים . בדרך עברנו בבית החולים לחשוכי מרפא שהיה בעיר העתיקה. אימי נהגה לאפות עוגיות אותן הבאנו לכל מי שלא היו לו מבקרים. בימי החול אבא שלי התפלל ב"שטיבלך" של שכונת בית ישראל. שם היו מניני תפילה בכל שעות היממה. בערבי שבתות ובחגים התפללנו ב"בתפארת בחורים" במאה שערים (של הרב אלישיב) שם אבא שלי שמש כגבאי. בשעה שההורים התפללו אנחנו התרוצצנו בחוץ שם פגשנו את משוגעי ירושלים. הייתה אישה שכונתה "הקשר לאחת" היא הייתה מדברת ישירות עם הקב"ה. המסכנה הייתה לא בסדר וכל הילדים היו רצים אחריה ומכנים אותה בשמות. כשבגרתי התחלתי להתפלל בסניף בני עקיבא ברחוב חזנוביץ' ליד בני ברית ובנין ההסתדרות.

יום הכביסה אצלנו היה "חינגה" אבא שלי היה קם בארבע בבקר. הוא היה מעמיד את הדוד על הפרימוס הגדול. הייתה לנו כובסת בשם שרה שהייתה מגיעה אלינו אחת לשבועיים. היא הייתה "מבשלת" את הכביסה בתוך הדוד ובוחשת עם המקל. לאחר השטיפה היו מוסיפים למים כחול כביסה שתפקידו היה לתת גוון כחול לכביסה אחר כך מעמלנים. את הכביסה תלו על חבל שלא פעם קרס מכובד הכביסה ואז היה צריך לרדת למטה ולאסוף את הכביסה שלא פעם התלכלכה מחדש. חבלי הכביסה נמתחו על גלגלת. כשחזרתי מבית הספר בימי הכביסה הייתי נכנסת הביתה בזהירות ובודקת קודם אם כבר

גמרו את הכביסה, לא תמיד התחשק לי לעזור. אחרי שהכביסה סוף סוף התייבשה נשאר "רק" לגהץ אותה.

אנחנו הינו היחידים בכל הסביבה שהיה להם גרמופון בבית. הגרמופון היה פטיפון שפעל ללא חשמל, היו מסובבים אותו בעזרת מנואלה. הצלילים בקעו מתוך מעין קונכייה ששימשה כרמקול, כל השכנים היו באים אלינו להקשיב לתקליטים. את סיפור הגרמופון שמעתי מאחותי אביגיל. אני לא כל כך זוכרת את התקופה ההיא.

בסה"כ חיינו חיים פשוטים מאוד, אך לא הרגשנו מחסור ודלות הרגשנו מאושרים.

אבי עבד בחנות לחומרי בנין ברחוב יפו קרוב לשוק מחנה יהודה אצל אדם בשם סלובס. אבא שלי היה מאד מסור לעבודה עד כדי כך שאם הינו באים לבקר אותו הוא לא היה מחליף אתנו מילה, הוא לא רצה לגזול אפילו דקה מזמנו של בעל הבית. בימי שישי הבאנו לו את ארוחת הצהריים בתוך "סיר למעלות" סיר בן כמה קומות שבתוכו העברנו את האוכל. גם אז הוא לא הסכים להחליף אתנו מילה מלבד שלום חטוף. אגב, לאבא שלי היה מנהג קבוע, כל בקר, אחרי התפילה באחד "השטיבלים" של בית ישראל או מאה שערים, לפני שהלך לעבודה הוא עבר דרך אימו, (סבתא שלי) שגרה ברובע היהודי להגיד לה בקר טוב ולקרוא לה חלקים מהעיתון. סבתא שלי הייתה חולת סוכרת. השפיעה על הראיה שלה ולכן היא נזקקה לעזרה בקריאה. הוא נהג לעלות על קו 2 ולנסוע אליה. האוטובוסים של קו 2 היו צרים במיוחד כדי שיוכלו לעבור דרך הסמטאות הצפופות של העיר העתיקה. הוא היה דוגמא ומופת לכיבוד אב ואם.

לאבא שלי היו "ידי זהב" הוא עזר לאימא שלי בבישולים תיקן והכין כל מיני דברים. לי הוא הכין פעם שולחן גיהוץ.

בית הספר

את כתות א' ב' למדתי בבית הספר "אלטשולר" בית חינוך ילדים.

אחר כך למדתי בבית הספר "אולינה דה רוטשילד", או "מיס לנדאו" כפי שכונה אז. שם למדו הרבה בנות מהשכונה שלנו. זה היה בית ספר עם משטר אנגלי קפדני מאד. בבקר כשהגענו לבית הספר הצטרכנו לעבור מסדר. היה ריבוע שחור אותו הינו צריכות להקיף לעיני המורים וההנהלה לצלילי מוסיקה שבקעה מפטיפון. כשמורה נכנסה לכתה הינו צריכות לקום ולומר במקלה: "Good morning mrs/miss". המורות היו בעיננו אלילות, אם פעם המורה ביקשה מאתנו להחזיק לה את החפצים הרגשנו בעננים. קיבלתי חינוך אנגלי מוקפד מאד עד כדי כך שכשעברתי בבגרותי לבארות יצחק אף אחד לא האמין לי שאני ילידת הארץ.

בית הספר היה ממוקם אז ברחוב הנביאים היכן שהיום משרד החינוך. שפת ההוראה בבית הספר הייתה בעיקר אנגלית. הצטרכנו להגיע לבית הספר כשאנחנו יודעות קרוא וכתוב בעברית. את הקריאה והכתיבה באנגלית רכשנו בבית הספר. בבית הספר לבשנו תלבושת אחידה. בקיץ, סרפן כחול עם חולצה לבנה. בחורף נוסף ז'אקט שעליו הסמל של משפחת רוטשילד, יד המחזיקה חמישה שבולים. בקיץ נוסף לתלבושת כובע קש לבן רחב שוליים עם סרט כחול ובחורף ברט כחול. היום במבט לאחור אני חושבת שזה היה מצוין שהייתה לנו תלבושת אחידה. בבית הספר שלנו למדו בנות ממשפחות האצולה של ירושלים, משפחת בורלא, משפחת לוריא, משפחת וולרו ועוד. התלבושת האחידה לא אפשרה היווצרות פערים

בתחומי בית הספר. אצלנו אף בת לא הרגישה מקופחת. מאותה סיבה היה גם אסור לענוד תכשיטים. "התכשיט" היחיד אותו הורשינו לענוד היה שעון. את השעון הראשון שלי רכשתי בעצמי. אחרי כמה שנות לימוד ב"אולינה" ידעתי מספיק אנגלית בכדי לתת שיעורים פרטיים, התלמידה הראשונה שלי הייתה חברתי גאולה, שלימים אחותה נשאה לאחי. בכסף שהרווחתי רכשתי לעצמי שעון. מעיל גשם רכשתי לעצמי רק אחרי שסיימתי סמינר עד אז לא היה לי מעיל. אין לי מושג איך הסתדרתי עד אז בלי מעיל. זה לא כמו היום שיש בגדים חמים. אני זוכרת שתמיד הרגשתי שקר לי ברגליים. בימי החורף בדרך לבית הספר קנינו משקה בשם סחלב אותו מכר תימני מבוגר שישב בצד הדרך. הסחלב היה טעים מאוד וגם חימם אותנו בימי הכפור. לעיתים גם קנינו תירס חם שבישלו בתוך חבית ומכרו בצדי הדרכים.

לאחי היה קשה מאוד עם כך שלמדנו ב"אולינה" כי כאמור, שפת הלימוד שם הייתה אנגלית. האנגלים שלטו אז בארץ היה חשש כבד שהאנגלית השגורה בפינו תידחף אותנו להתחבר לחיילים אנגלים. החשש היה מבוסס על מקרים שאירעו בירושלים, בנות צנועות וכשרות חברו לחיילים אנגלים. הדבר אירע לכמה בנות ממשפחות טובות ומיוחסות כולל ביתו של "מוכתר" הרובע היהודי. למדתי ב"אולינה" עד כיתה י'.

לימוד בחברותא במרפסת ביתנו

בכתה י' עברתי לסמינר מזרחי. מה שנקרא סמינר אפרתה. אברהם אחי די דחף אותי לעזוב את "אוולינה" לפני כיתה יב', כי כאמור דעתו הייתה מאד לא נוחה מכך שלמדנו שם. אביגיל אחותי למדה שם מהגן עד יב'. אגב, אחרי שעברתי לסמינר ואחרי החינוך האנגלי המוקפד שקיבלתי ב"אוולינה". נדהמתי לשמוע איך הבנות מדברות בחוסר נימוס וחוצפה לצוות המורים בסמינר. ב"אוולינה" המורות היו על תקן של חצי אלוקים. נדהמתי גם מכך שהבנות מעתיקות במבחנים, ב"אוולינה" לא העלו בדעתנו לעשות דבר כזה. תמיד הגעתי ראשונה לכתה. אבא שלי היה קפדן מאד בזמנים הוא העיר אותנו תמיד חצי שעה לפני הזמן.

הלימודים התקיימו חמישה ימים בשבוע, יום שישי הוקדש לעזרה בבית. לעיתים, כשעול המשטר המוקפד בבית הספר היה מכריע אותי, נאלצתי לעשות את עצמי חולה כדי לנוח מעט.

תפקידנו היה לנקות את הבית. טקס ניקוי הבית התבצע כך, קודם כל טיאטנו את הבית במטטא קש ואחר כך שטפנו אותו ולבסוף ניקינו את המדרגות. הקפדנו מאד לנקות גם את הפנלים.

בבישולים לא עזרתי, למעשה כמעט לא ידעתי לבשל "המומחיות" שלי בבישול הסתכמה בסלט וחביתה.

הכנות לזרימה הסדירה

משחקי ילדות

אחרי שסימנו לעזור בבית התפננו לשחק. שיחקנו בחמש אבנים על הרצפה הנקיה. שיחקנו במחבואים. אהבנו לשחק מחבואים ותופשת. בימי העוצר ניצלנו את ההפוגה בין עוצר לעוצר למשחקים שלנו. קפצנו על חבל. היו שירים מיוחדים שליוו את הקפיצה על החבל "שירלי טמפל קופצת על חבל." "שירלי טמפל נוגעת בראש" וכו'. היה לנו עץ ליד הבית "שהצדיק" פתיחת "חנות כובעים" קטפתי עלים מהעץ ושמתי אותם לחברות שלי בראש. זאת הייתה חנות הכובעים שלי. את מדרגות הבית ניצלנו לשחק במורה ותלמידות.

"התלמידות" ישבו על המדרגות והמורה (אני) ישבה למטה ולימדה אותן. כבר אז נבטו בי שורשי המקצוע שלי לעתיד. שיחקנו הרבה משחקים של דמיון.

בתשעה באב נהגנו לשחק עם אצטרובלים של עץ ברוש. אין לי מושג מה המקור למשחק/מנהג הזה. אצטרובלי הברוש כונו "בובקס" ונהגנו לידות אותם אחד בשני בתשעה באב.

היה לנו משחק בשם: "שלוש אדוני המלך". "המלך" עמד במרחק מאתנו ואז הגענו אליו ואמרנו: "שלוש אדוני המלך" "המלך" שאל: "איפה הייתם ומה עשיתם סיפרנו לו והינו צריכים להציג לפניו בדיוק מה עשינו.

שיחקנו כמובן בקלאס. הייתה לנו "אבן" מקורית למשחק הקלאס חתכנו ראשי תפוזים אין דבר מתאים יותר מראש של תפוז למשחק קלאס הוא סימטרי וחלק. הייתה רק בעיה אחת הינו חייבים לאכול את התפוז שלא יתקלקל.

נהגנו לאסוף "זהבים" הזהבים היו עטיפות של סוכריות או שוקולד. "סחרנו" בזהבים באמצעות משחק קובייה. בפסח שיחקנו את אותו משחק עם אגוזים. הייתה לו "סגולה בדוקה" כיצד לזכות בזהבים/אגוזים רבים. נהגנו להחביא פיסת אפיקומן בשקית של הזהבים/אגוזים. והינו בטוחים שאפיקומן יעזור לנו לזכות. (בדוק ומנוסה).

רוב המשחקים התנהלו על הכביש. כמעט ולא נראו אז מכוניות בכבישים. בימים ההם אף אחד לא נסע במכונית. במכוניות נסעו רק בנסיבות נדירות כגון חתן וכלה. אם מכונית הגיעה לשכונה שלנו זו הייתה חגיגה של ממש.

נערות בירושלים

בת מצווה לא חגגו לי. לא היה אז נהוג לחגוג את יום כניסתן של הבנות לעול מצוות. אך מיום זה נחשבתי בוגרת והיה עלי לצום את כל הצומות במלואם. השתדלתי לצום גם בשנים שקדמו להיותי בת מצווה. הייתה תחרות גלויה בין הבנות מי הייתה גיבורה והצליחה להחזיק מעמד יותר שעות בצום.

הייתי חברה בבני עקיבא. סניף בני עקיבא ירושלים היה אז ברחוב חזנוביץ מול הספרייה של בני ברית. הפעולות התקיימו פעמיים בשבוע בימים שלישי ושבתי. הייתי בשבט משואות. התלבושת שלנו בבני עקיבא הייתה חולצה לבנה, עניבה כחולה וחצאית כחולה. בתחילה הייתי חניכה ואחר כך גם מדריכה.

הסניף היה קרוב מאוד לרחוב החבשים (רח' אתיופיה). פחדנו מאד להסתובב שם. אין לי מושג למה. אולי זה העור הכהה של הנזירים החבשים שהטיל עלינו אימה ואולי הסיפורים על כך שהנזירים החבשים חוטפים ילדים. כך או כך, הינו נתקפים אימה בכל פעם שהתקרבו לשם. עברנו שם רק אם הינו ממש חייבים וגם אז בריצה מטרופת.

בלילות של חג השבועות הינו לומדים כל הלילה בסניף ואז לפנות בקר הינו הולכים כולם יחד לכותל המערבי. זאת הייתה חוויה לא רגילה. מכל רחבי ירושלים התקבצו מתפללים והגיעו אל רחבת הכותל המערבי. בבני עקיבא היה לי חבר בשם דוד- דודו שהוא הדוד של רותי שילה.

הייתה לנו שריקה מיוחדת. בכל פעם שרצינו לקרוא אחד לשני מהבית שרקנו. אבא שלי מאד לא אהב את השריקה הזאת. הוא אמר: "מי שרוצה לקרוא לבת שלי יכול לעלות הביתה."

יצאנו לטיולים ומחנות. פעם יצאנו למחנה עבודה במושב נחלים. מושב נחלים אז היה בצפון. איפה שהיום קיבוץ הגושרים. המצב הכלכלי של המושב היה בכי רע ואנחנו נסענו לעזור להם. הבנים עבדו בחקלאות ואנחנו עזרנו לנשים בעבודות הבית. יש לי תמונה מאז על טרקטור שאני מצולמת עם מי שלימים הייתה מלכת היופי הראשונה של מדינת ישראל מיכל הראל.

למדריך שלנו יצחק לוי (לימים המחנות שלנו, האבא של בני הבעל של בתנו רחלי) היה כשרון מיוחד ללכת לאיבוד במהלך טיולים.

יצאנו פעם לטיול למנזר מר אליאס הנמצא בדרך בין ירושלים לחברון דרומית לקיבוץ רמת רחל. הלכנו לאיבוד ונקלענו לבית לחם. ההורים שלנו הגיעו לחלץ אותנו עם אוטובוס. אין לי מושג איך הם ידעו כיצד למצוא אותנו. גם כשהלכנו לביריה

החברות שלי בבני עקיבא הייתה קצת במחירת. כי היה אסור שידעו על כך בבית הספר. לבית הספר אוולינה דה רוטשילד הייתה תנועת נוער של בית הספר, תנועת הצופים. היה אסור לנו להשתייך לתנועת נוער אחרת.

אברהם אחי הכיר בבני עקיבא את הדסה מי שלימים היתה אשתו. הדסה הייתה במקור מרמת גן. היא למדה בסמינר מזרחי וגרה אצל הסבא שלה אברהם חיים צוובנר. הדסה הייתה בת בית אצלנו עוד לפני שאברהם והיא נשאו. היה לה קשר נפלא עם אמא שלי עד כדי כך שאחיותיי טענו שיש לאמא שלי קשר טוב יותר אתה מאשר איתן. החתונה של אברהם והדסה נערכה במלון מנורה. תזמורת החתונה הייתה של נגנים מבית חינוך עוורים.

ציונה אחותי נשאה לבן השכונה שלנו עובד שייביץ. (ששינה את שם המשפחה אחר כך לבן ישי) הנישואין של ציונה לפני אביגיל גרמו לאמא שלי צער רב. אז לא היה מקובל שבת צעירה נשאת לפני אחותה הבכירה.

רוחות מלחמה

שגרת החיים השלווה והטובה שהייתה לנו החלה להיסדק. זה לא קרה בן לילה אבל אט אט האווירה החלה להשתנות. בלשי המשטרה הבריטית החלו לבקר בשכונה שלנו, שכונת בית ישראל, בתכיפות הולכת וגוברת. השכונה שלנו הייתה ידועה כקן של האצ"ל והלח"י. אחרי כל אירוע היו הבריטים פושטים על השכונה ומרכזים את ה"חשודים" בשטח שדה הבור הענק שהיה באזור מתחם קברו של שמעון הצדיק. הם הגיעו מצוידים בגלאי מתכות, עברו מבית לבית, חיפשו סימנים מחשידים ולקחו למעצר כל מי שדבק בו בעיניהם קמצוץ של חשד. כל זה לא עזר להם והאירועים הלכו וגברו. הבריטים הכריזו על "מצב צבאי" והחלו לבתר את ירושלים בגדרות תיל. גדרות התיל הפרידו בין אזור בית ישראל, מאה שערים, גאולה ומקור ברוך לאזור רח' יפו. כינינו את האזור המגודר בציניות בווינגראד. גדר התיל יצרה חיץ בינו לבין העולם שהיה בצידה השני של הגדר.

מצב צבאי בירושלים

לפעמים זה הגיע לידי מצבים אבסורדיים ומגוחכים כמו שקרה עם אביגיל אחותי. אביגיל ששלטה היטב באנגלית עבדה אז באקדמיה הלאומית למדעים שהייתה השלוחה הירושלמית של מכון ויצמן. מקום עבודתה היה בצד השני של הגדר. היא נאלצה לשהות שם במשך כל ימות השבוע. הקשר של אביגיל עם המשפחה התבצע באמצעות צעקות משני עברי הגדר. פעם אביגיל תפרה לעצמה אצל תופרת חליפה חדשה. היא מאד רצתה להראות אותה לאמא, היא נעמדה ליד הגדר והראתה אותה מרחוק. אני לא יודעת מה בדיוק הצלחנו לראות מהחליפה.

אבי היה כל ימות השבוע בצד השני של הגדר. הוא עבד הרבה בעזרה ראשונה יחד עם הסבא של אסף ריבלין. הוא היה בין הראשונים לדעת על פצועים או הרוגים. הביתה הוא הגיע רק בשבתות וגם אז בהתגנבות דרך איזה פרצה בגדר. חברותי לשכונה ולשכונות הסמכות גאולה כרם אברהם, כרם, רחובות(שכונת הבוכרים) ואני לא יכולנו להגיע לסמינר שהיה מעבר לגדר ולמדנו בביתנו של הספרן בשכונת גאולה.

גם מתחם שנלך שבגאולה שהיה אז מחנה צבאי בריטי היה מתוחם בגדר שגם אותה היה אסור לעבור. הבריטים הסתובבו בין הגדרות והיו מי שהצליחו להיעזר בהם כדי להעביר חבילות קטנות לצד השני של העיר. בלילות הוטל עוצר והיה אסור לצאת מהבתים אחרי השעה 19.00. פעם נזקקנו לרופא בשעות העוצר. אחותי ציונה חלתה בחזרת והרגישה רע מאד. אמי יצאה מהבית עם עששית בכדי לקרוא לרופא ד"ר ביגר, שגר לא רחוק מאתנו. העששית הייתה סימן הכר למי שנוזקק לרופא ונאלץ להפר את העוצר ולהסתובב בשעות האסורות. הבריטים ירו בכל מי שהעז להפר את העוצר.

אחת הפעולות שהאצ"ל ביצע באותם ימים הייתה פיצוץ תחנת הרכבת. בפעולה השתתף מאיר פיינשטיין שאח"כ נידון למוות והתאבד בתאו. בפעולה השתתף בן דוד שני שלי משה הורוביץ. אמא שלו ואמא שלי היו בנות דודות. סבא שלו, הרב מושקין היה האח של סבתא שלי. מאיר פיינשטיין נפצע במהלך הפעולה וקטעו לו את היד. הבריטים ערכו להם משפט ביחד עם חבר לח"י משה ברזני. עקבנו בדאגה אחר משפטם. הלכתי יום יום לבית המשפט. הם כפרו בסמכות של בית המשפט הבריטי לשפוט אותם הם סרבו למנות לעצמם סניגור במהלך הדיונים עלעלו בתנ"ך ובכתבים שונים. משה הורוביץ הצליח להינצל מהגרדום ושחרר. עד היום אני לא יודעת איך זה קרה היה פשוט נס. לאחר מעשה, חשבנו שהסיבה לשחררו שלו אולי נעוצה בגילו הצעיר. אמא שלו הייתה כל כך בהלם שהיא לא הצליחה לדבר. המילים היחידות שהיא הצליחה איך שהוא להגיד היו " לכו תתפללו בשביל פיינשטיין וברזני". פיינשטיין וברזני נידונו למוות והתאבדו אחר כך באמצעות רימון בתאם בכלא. הרימון הוברח אליהם בתוך תפוז.

בליל החלטת האומות המאוחדות על חלוקת ארץ ישראל. ישבנו מרותקים למכשיר הרדיו. צהלנו עם כל קול בעד. אחרי ההחלטה הלכנו לרקוד עם ההמונים ברחוב גאולה (היום רחוב

מלכי ישראל) זו הייתה שמחה שקשה לתאר. אנשים רקדו עד כלות הכוחות מתוך שמחה אמיתית.

למחרת החלטת האו"ם על חלוקת הארץ כבר התחילו לירות על יהודים ברחובות. המצב הביטחוני בירושלים הלך והחמיר. אני זוכרת שפעם הלכנו מטעם הסמינר להתאמן באזור "גבעת רס" (שיך באדר) שמענו הרבה הדי יריות. אחרי "האימון" הייתי צריכה לחזור הביתה. זו הייתה משימה מסובכת למדי. בדרך עפו כדורים ופגזים ואני הצטרכתי לעבור ממקלט מאולתר אחד למקלט מאולתר אחר. כשעברתי ליד קולנוע אדיסון ראיתי שהוא נהרס. כולו מפגיעת פגז. הגעתי הביתה בדרך לא דרך ומצאתי את אמא שלי במצב רוח קודר. התברר שאחותי אביגיל שעבדה בטיפת חלב בשכונת שמואל הנביא נפגעה מרסיס במצח. מצבה לא היה קשה אבל אמא שלי הייתה עצובה ומודאגת. הגברים לא היו בבית בעלה של אחותי ציונה (שהספיקה להינשא בינתיים*) היה מגויס. אחי אברהם שהיה נשוי התנדב להעביר אספקה למגויסים והיה בשער מנדלבאום. אשתו של אברהם אחי ואחותי ציונה באו אלינו. לא העזנו להישאר בבית שהיה בקומה שניה כי חששנו שיצלפו עלינו מכיוון שיח ג'ארח. עברנו לגור במרתף של פריצקי החלבן. אברהם אחי הגיע לבקר אותנו יום יום. הוא ניצל את מנהרת האספקה שהעבירה מזון מסניף טיפת חלב בשמואל הנביא לשער מנדלבאום, שהיה לא רחוק מהשכונה שלנו בכדי לבקר אותנו. המצב הביטחוני בשכונה שהייתה בקו החזית בשל הקרבה לשיח ג'ארח ולעיר העתיקה החמיר מיום ליום. הבן של השכנים שלנו, משפחת גרוסברג נהרג מפגיעת צלף. בפעם אחרת נהרג מישוה משכונת שמואל הנביא מיריית צלף. אבא שלי למרות היותו כהן הלך לחלץ את גופתו ולהביא אותה לקבורה תוך סיכון חייו שלו. כי הוא היה "מת מצווה" מת שאין מי שידאגו לסידורי קבורתו אבא ראה בהבאתו לקבר ישראל מצווה גדולה ועסק בחילוץ גופתו למרות היותו כהן.

אמא שלי החליטה שאנחנו חייבים לעזוב את השכונה ולעבור למקום בטוח יותר המרוחק מקו החזית. היא החליטה שלא נעזוב כולנו יחד אלא נצא בקבוצות קטנות. כדי שאם חלילה ירו עלינו לא נהרג כולנו יחד. אני הייתי עם אביגיל ואחותי שהייתה פצועה. ניסינו לנצל את ההפוגות בירי ולעבור מבית לבית. עברנו בבית של משפחת שור שהיו בעלי יקב בשכונת מאה שערים. אחר כך הגענו לבית בשכונת שערי פינה. (שערי פינה הייתה שכונה של עולים מתימן בסביבות מאה שערים). כך לאט לאט הגענו לשכונת מחנה יהודה. שם הופתענו עד כמה עולם כמנהגו נוהג, הרגשנו שהגענו לפלנטה אחרת. החנויות היו פתוחות ואנשים הסתובבו. נכון שגם שם נשמעו הדי יריות אך ידענו שהם מרוחקים. הגענו למחנה יהודה כי היו לנו שם קרובי משפחה. גיסתי, הדסה אשת אחי אברהם הייתה ממשפחת טפרברג. הסבתא של גיסתי הייתה שם וגם הסבא שלה הרב אברהם חיים צוובנר, שעזברת את שמו אחר כך לשאג הסבא היה המנהל של בית חינוך עיוורים ואחרי הקמת המדינה היה חבר הכנסת הראשונה. בנו היה חובש במחלקת ההר של הפלמ"ח ונהרג בשיירת הל"ה. התחלקנו בין משפחת צוובנר למשפחת טפרברג. אני הייתי עם האחות של גיסתי גאולה שהיה לה חדר ב"מקור ברוך" לא רחוק מביתו של סבא צוובנר. לנתי אצל גאולה ואת הארוחות אכלנו אצל סבא צוובנר. היה לנו קשר מאד טוב עם משפחתה המורחבת של גיסתי. הכרנו את כל הדודים והיו איתם בקשרי רעות טובים..

גייסו אותנו לעבודות ביצורים. אני עבדתי בביצורים בשכונת קטמון. ליקטנו אבנים והכנו מחסומים. לא קיבלנו שכר על העבודה. "טובת ההנאה" היחידה שהייתה לנו הייתה האוכל שקיבלנו: סנדביצ'ים. אכלנו את הסנדביצ'ים בין אם אהבנו אותם או בין אם לא. למדתי

לאכול הכול כולל לחם עם ריבה שלפני המצור לא הסכמתי אפילו לטעום. באותה תקופה התחלנו להרגיש חוסר באספקת מזון בירושלים. אכלנו כל מה שהזדמן לנו. גם המים התחילו להיות במשורה. גאולה ואני השתדלנו מאד לחסוך במים בחדר. מיחזרנו את המים ככל שיכולנו. אגרנו את מי שטיפת הכלים. אחר כך שטפנו איתם את הרצפה ובסוף ניקינו איתם את השירותים. התקלחנו רק לעיתים נדירות. וגם את מי המקלחת הנדירה אגרנו לשימוש חוזר. חשמל לא היה את הבגדים שהינו צריכים לגהץ החלקנו ביד והנחנו מתחת למזרן. את מעט המים שהיו לנו השגנו באמצעות עמידה בתורים. בן דוד של אמא שלי נהרג בשכונת גאולה כששמר על האנשים בתור לקבלת מכסת המים. אנחנו הינו יחסית בני מזל בנוגע לאספקה כי הייתה לנו דודה (סבתא של עלי עמיצור) בשכונת מונטיפיורי בתל אביב ששלחה לנו באמצעות חיים, קרוב משפחה שעבד בשיירות לירושלים, מעט סולר ואוכל כדי שנוכל לבשל מידי פעם. ביצים לא היו בכלל הייתה רק אבקת ביצים. את אבקת הביצים ערבבנו עם מעט מים וכך טגנו חביתה.

באחד הימים אחת מחברותינו נפצעה קשה במהלך עבודת הביצורים נקטעה לה היד. מראה חברתנו הפצועה וידה הקטועה הכניס אותנו ללחץ, במשך כמה ימים לא יכולנו לחזור לעבודות הביצורים. מרוב פחד כמעט ולא יצאנו מהבית רק הלכנו מידי פעם לרב צובנר ועזרנו שם למגן את הכניסה לבית בשקי חול.

המשפחה שלנו הייתה מפוזרת בכל מיני מקומות, לא ידענו איפה הגברים. הפיזור של בנות המשפחה בבתיים השונים היה קשה לנו מאד ולכן החלטנו לעבור לבית של הדודה של גיסי היה לה פנסיון בשכונת יפה נוף שזו שכונה ליד בית הכרם (לא רחוק מהר הרצל של היום). הפנסיון היה ריק כך שיכולנו להתאכסן שם כולם יחד. אמא שלי שלחה בהפגזה הכי קשה את ציונה אחותי להביא את שרה עמיצור (אמא של עלי) שהייתה בהריון. אמא שלי לא רצתה שהיא תישאר לבד בעיר המופגזת. היו אתנו כמה נשים בהריון, האמא של עלי, ציונה אחותי וגיסתי הדסה.

ביפה נוף הרגשנו כמו בתוך חלום. זו הייתה פלנטה אחרת לגמרי. לא הרגשנו את המלחמה הדי היריות היו רחוקים מאד גם שמחנו מאד לשוב להיות יחד.

ביפה נוף גרה לידנו משפחה מאנגליה. התפעלתי מאד איך בכל יום בשעה 17.00 בדיוק הם פרסו מפה על השולחן ושתו תה עם עוגיות. לא משנה שהעוגיות היו יבשות. הם הסתדרו עם המעט שיש ולא ויתרו על המנהג.

לאחר המעבר ליפה נוף נתבקשתי ע"י "מדרכי ההגנה" להיות קשרית ולהעביר עיתונים ומכתבים לחיילים שהיו באזור קרית משה. באחת ההפגזות הכי קשות הגעתי למקלט באזור בית הכרם ופגשתי שם את חבר של אח שלי. החבר צעק עלי: "בהפגזה כל כך קשה, זה מה שחשוב? לשלוח אותך להביא לנו עיתונים? ואם לא הינו קוראים עיתונים? היה קורה משהו?" הוא צדק אבל מה יכולתי לעשות עשיתי מה שאמרו לי.

קשה לתאר היום את מה שהיה אז המלחמה הייתה בכל מקום ואנחנו הינו עם מעט מאד נשק.

גיסי הבעל של של ציונה אחותי ובן דודי שמשון עמיצור (האבא של עלי) שמרו בהר הצופים ציונה אחותי ושרה עמיצור נהגו לעלות על איזה הר גבוה בבית וגן ו"לשוחח" עם הבעלים שלהן באמצעות איתותי מורס.

עם המשפחה באזכרה לאבי

עם אחיותי וגיסתי

האסון

היה לנו בסה"כ טוב ביפה נוף. הצלחנו לשמור על שגרת חיים סבירה, אבל אז אירע לנו אסון גדול. האסון אירע בבקר היום הראשון של ראש השנה שנת תש"ט. אבי בא לחגוג אתנו את החג והקדים ללכת לבית הכנסת. אמא שלי השכימה קום ותכננה אף היא ללכת לבית הכנסת. היא ניסתה "להעביר אש" מהפתילייה, בזמנו נהגו לבשל על פתילות, לא היה גז בבתים. כותונת הלילה שלה התלקחה. התעוררנו כולנו לשמע צעקות השבר שלה. זה היה מחזה מזעזע אמא שלי הייתה להבת אש. הלהבות לא אחזו באחיין שלי ששכב בלול עץ סמוך למקום שבו עברה אמי אחוזת אש. האש גם לא פגעה בשום דבר בבית כך שלא היו נזקים לרכוש. זרקנו על אמא שמיכות וגם איזה קיטל שהיה תלוי שם. היא נכוותה קשה מאד ופונתה באמצעות אמבולנס לבית

החולים. אבא שלי ראה את האמבולנס אך לא עלה בדעתו שהוא קשור למשפחה. לאחר שעות אחדות יצאתי מהבית. שכחתי שראש השנה בכלל. מישו עבר עם רכב, ונסעתי אתו לבית החולים לבקר את אמא שלי. המצב שלה היה נורא. היא הייתה בהכרה היו לה ייסורי תופת היא ביקשה שאחותי הצעירה רותי שהייתה רק בת עשר וחצי לא תבוא לבקר אותה ולא תראה אותה במצב הקשה הזה. לאחר חמישה ימים, בה' בתשרי הגיעו לביתנו שוטרים. לא הבנתי מה שוטרים עושים אצלנו אבל לא קשרתי את זה לאמי והמשכתי בעיסוקים הרגילים שלי. עד שאחי אמר לי שצריך ללכת לבית החולים. פתאום הבנתי בבת אחת שקרה אסון כבד מאד. אמא שלי נפטרה. נראה לי שבאמצעים של היום היו מצליחים להציל אותה אבל אז כמעט ולא היו אמצעים.

קברו את אמא שלי בתוך ארון בבית קברות זמני ומאולתר בשיח באדר. בגלל המלחמה לא היה ניתן לקבור בבית העלמין. ישבנו שבעה ביפה נוף. אחרי המלחמה כשקברו את אמי בקבר קבוע בהר המנוחות הצטרכנו "לשבת" עליה עוד חצי יום.

בזמן המלחמה החליטו שאני צריכה לנסוע קצת להתאוורר. נסעתי לאחות של גיסתי שגרה ברמת גן. נסעתי לתל אביב בדרך בורמה. זו הייתה דרך עפר שמי שנסע בה הגיע ליעד עם שיער לבן מאבק.

אחותי אביגיל עמדה להתחתן עם אריק חייל ממוצא אנגלי מהמח"ל (מתנדבי חוץ לארץ, חיילים יהודים מרחבי העולם שבאו לסייע במלחמה) אריק לא ידע מילה בעברית וגם לא אידיש. אבא שלי התפלל איך הוא לא יודע מילה בעברית וגם לא אידיש והתחיל לקנן בליבו חשש שהוא לא ממוצא יהודי. הוא ברר עליו באמצעות האבא של גיסתי שגר ברמת גן והוא

איך שהוא הגיע לרב אונטרמן שסיפר שהוא ערך לו את ברית המילה. הוא גם סיפר שאבא של החתן המיועד גבאי בבית הכנסת בליברפול. ב"ה החשש הוסר!

החתונה נערכה בתוך ה"שלושים" לאמי. תאריך החתונה נקבע מראש ולא נוהגים לשנות תאריך חתונה. החתונה הייתה במשרדי ועד הקהילה ברחוב החבצלת. כאב לי מאד על אחותי הגדולה אביגיל שסוף סוף מתחתנת (אחרי שאחותי השנייה ציונה עקפה אותה והתחתנה לפנייה) והחתונה נערכת ללא אמי שכל כך רצתה שהיא תתחתן ובצל הנורא שמותה הטיל על חיינו. אביגיל ואריק התגוררו לאחר נישואיהם ברחוב משה הס ליד מלון קינג דיויד.

טראומת האש נשארה לי למשך תקופה ארוכה גם אחר כך בחיי הבוגרים. בזמנו כשהייתי מורה בבית הספר ניר עציון, חיממו את בית הספר באמצעות תנורי נפט "פיירסייד" בהפסקות היו מעבירים את התנור מטור לטור כדי לאפשר פיזור הוגן ואחיד של החום בכל הכתה. העברת התנור גרמה לי ללחץ עצום. לפעמים הילדים ישבו ליד התנור בסמיכות שעוררה בי דאגה, מצאתי את עצמי צורחת עליהם שיתרחקו. התלמידות שאלו אותי "המורה למה רק את צועקת? " הסברתי להן.

הפחד מאש התבטא גם במישורים אחרים. בליל שבת כתנור הנפט דלק ברציפות לא ישנתי חצי לילה קמתי בכל פעם לראות שהאש בסדר. אני זוכרת פעם בחנוכה הכנתי פופ קורן לילדים, הסיר התלקח. החזקתי את הסיר ביד והתחלתי לצרוח, הייתי אובדת עצות. הבנות לקחו את השק שהיה מונח ליד הדלת לניגוב רגליים וחנקו בו את האש. עד היום אני נכנסת לפניקה בכל פעם שאני רואה אש.

תום המלחמה והחזרה לשכונה

מספר חודשים אחרי שאמי נפטרה לאחר תום המלחמה. אבא שלי החליט שחוזרים לשכונה, שכונת בית ישראל. זאת למרות שחיכתה לנו דירה במושבה הגרמנית. הספקנו להעביר לשם חלק מהרהיטים. גיסי שהיה חייל ארגן לנו ולהם שתי דירות סמוכות. אבא שלי התעקש לחזור לשכונה ולשכנים. אבל השכונה שלנו כבר לא הייתה אותו דבר. השכנים התחלפו והיא הלכה והתחרדה.

ציונה גרה במושבה הגרמנית וגם אביגיל נישאה ועברה להתגורר עם בעלה. נותרנו רק רותי ואני עם אבי. אני שלפני "האסון" בקושי ידעתי לטגן חביתה הצטרכתי לדאוג לארוחות לאבי ורותי. הייתה גם ערימה של תיקונים שחיכתה לי. בת דודתי ממשפחת הורוביץ התנדבה ללמד אותי לבשל ולעשות תיקונים בגדים באמצעות מכונת תפירה. ההתחלה הייתה לא לגמרי פשוטה. אני זוכרת את הפעמים הראשונות שבישלתי חמיצה. החמיצה משום מה קיבלה גוון צהוב אחרי הבישול ואני נאלצתי לזרוק אותה פעם אחר פעם. עד שלמדתי שצריך להוסיף לה לימון. אבא שלי שידע לבשל לימד אותי ואף הוא וקנה לי ספר בישול. גם מלאכת לימוד התפירה לא הייתה פשוטה אני זוכרת שפעם אחת נכנסה לי המחט לאצבע. נוסף לכל אחותי הקטנה רותי קיבלה דלקת כליות וחצי שנה היה אסור לה לצאת

מהבית. היה לי מאד קשה עם המצב ובתקופה הראשונה שלאחר תום המלחמה הפסקתי ללמוד, הייתי בדיכאון. למזלי אחת המורות בסמינר שלחה אלי חברות שישפיעו עלי וישכנעו אותי לחזור ללימודים. לאחר הפצרות רבות מאד השתכנעתי.

דודה שלי שהייתה רווקה וגרה בשכונה באה לשמור על רותי כדי שאני אוכל ללכת לסמינר. אבל אז קיבלתי פריחה בכל הגוף. בקופת חולים טענו שהפריחה נובעת מכינים. בת דודה שלי שהייתה אחות במקצועה סירבה לקבל את "האבחון" של קופת חולים ולקחה אותי לפרופסור בשם אוסטרובסקי שקבע שהפריחה נובעת ממצב רוחי הירוד. הוא רשם לי איזה משחה והסיר מעלי את "חרפת הכינים". במשך שנה שלימה התקשיתי להגות את המילה אמא. בכל פעם שהזכרתי את אמי קראתי לה בשם "היא". היה לי מאד לא פשוט, הייתי בסך הכול בת שבע עשרה.

רותי אחותי שהייתה רק בת עשר וחצי סבלה יותר מכולם. ציונה אברהם ואביגיל היו נשואים, לי היו את העיסוקים שלי.

כשגרנו ביפה נוף רותי למדה במשך שנה אחת בבית הספר החילוני בבית הכרם (כתה אחת מעל יהורם גאון) היא מאד אהבה את בית הספר ורצתה להמשיך ללמוד בו גם אחרי שהחלימה מדלקת הכליות שלה. דודה שלי הבטיחה לה אופניים בכדי שהיא תוכל לגמוע את המרחק מבית ישראל לבית הכרם. אני לא הסכמתי לסידור הזה בשום פנים ואופן. אמנם לא היו אז הרבה מכוניות בכבישים אך אני בכל זאת חשתי. הרגשתי אחריות רבה כלפי רותי. לא יכולתי להרשות לעצמי שיקרה לה חלילה משהו. רותי כעסה מאד שלא אפשרתי לה לנסוע לבית הספר באופניים. היא המשיכה ללמוד בבית הספר בבית הכרם ואחר כך עברה לבית הספר חורב רותי הייתה שובבה גדולה תמיד יכולנו למצוא אותה על העצים ביחד עם הבנים. היא גם הייתה אלופה בכדורסל.

ביום השנה לפטירת אמי. עלינו לבית העלמין ואחר כך מיהרנו לבית החולים ואלך(שערי צדק) שם אושפזה אביגיל אחותי לקראת הלידה הראשונה שלה. הספקנו לשמוע אותה צועקת שהיא רוצה בת ובאמת בדיוק ביום השנה לפטירת אמי נולדה בת לאביגיל אחותי. קראו לה אסתר (אסתי) כשמה השני של אמי רחל אסתר. בכיתי מאד. גיסי שאל אותי למה אני בוכה ועניתי לו שאני מפחדת שעכשיו שיש להם תינוקות הם יפסיקו את המנהג לבוא לאכול אתנו בכל שבת. לשמחתי המנהג לא פסק והם המשיכו לבוא אלינו כל שבת ובכל מזג אוויר. בחום ובגשם בקור או בשרב.

שלוש שנים לאחר פטירתה של אמי אביגיל אחותי קראה לי לעשות ביבי סיטר לאסתי ואז היא סיפרה לי שאבא שלי רוצה להתחתן. לקחתי את זה מאד קשה והתחלתי לבכות. לא הבנתי מדוע אבא שלי רוצה להתחתן. אני הרי מקדישה את כל כולי למען הבית ובכלל לא יוצאת לבלות. אביגיל קראה לאחי אברהם שישכנע אותי ויסביר לי מדוע אבא חשוב שאבא יתחתן אבל אני לא ממש השתכנעתי. אבא שלי אמר שאם מישהו מהילדים יתנגד לחתונה הוא לא יתחתן. לא סיפרו לו על ההתנגדות שלי אז הוא לא ידע.

החתונה נערכה ביום חמישי בלילה. בליל החתונה קנו לי ולחברתי גאולה האחות של גיסתי הדסה כרטיסים להצגה בכדי שלא אהיה נוכחת בחתונה.

למחרת החתונה ביום שישי טובה אשתו של אבי חיכתה לי, "הבשלנית הראשית" שאחזור לבשל את המאכלים שאנחנו אוהבים.

טובה מילר אשתו החדשה של אבי הייתה ניצולת שואה מצ'כוסלובקיה. היה לה ילד בן חמש בשם דוד אותו היא ילדה בסתר במחנה. הילד לא נימול ואבי עשה לו את הברית. היה לי קשה מאד עם כך שנכנסה אישה זרה לבית שלנו. היה גם קשה שפתאום יש אישה אחרת בחייו של אבי. למרות הכול היא בסך הכול הייתה אישה נחמדה והיה לנו קשר מאד טוב. עם הבן שלה דוד אנחנו בקשר עד היום.

סוף סוף בשעה טובה ומוצלחת סיימתי את לימודי בסמינר מזרחי.

לא ויתרו לי על אף קורס או בחינה. היה קצת חוסר איזון. כי בזמן המלחמה לקחו חברות שלי שעבדו בחנות נעליים, עשו להן קורס קצר מאד והן התחילו לעבוד כמורות. לתלמידות הסמינר לא ויתרו על אף בחינה.

לאחר סיום הלימודים רציתי מאד למצוא עבודה כמורה בירושלים ולהיות עד כמה שניתן קרוב לרומי אחותי. אחי אברהם יכול היה בקלות לשבץ אותי בעבודה בירושלים אך הוא אמר שאצלו אין פרוטקציות ושאני צריכה להגיע לעבודה בכוחות עצמי.

המעבר לקיבוץ

פניתי למשרד החינוך ושלחו אותי לעבוד כמחנכת כיתה ג' בבית הספר בקיבוץ בארות יצחק. קיבוץ בארות יצחק שכן אז במקום הקרוי "וילהלמה", מושבה טמפלרית ששכנה 7.5 קלומטרים צפונית ללוד. אנשי בארות יצחק שפנו מהנגב שוכנו בה עד העלייה לנקודת הקבע 1.5 ק"מ צפונית מוילהלמה.

התרגשתי מאד לקראת ההגעה לבארות יצחק. זו הייתה הפעם הראשונה בה עזבתי את הבית. מלבד גיחות קצרות לטיולים ומחנות הייתי בבית כל זמן. המעבר למקום חדש ומרוחק מהבית ומירושלים והסטטוס החדש שלי: מורה. היה מרגש וקצת מפחיד. ועדת החינוך של בארות יצחק ידעה על הגעתי, נציג מטעמה, ברוך ברמן חיכה לי כשירדתי מהאוטובוס. קיבלו אותי מאד יפה. משפחות החלו להזמין אותי לקפה ועוגה. היה מנהג בבארות יצחק (ובעוד קיבוצים). כל יום בשעה ארבע אח"הצ שותים קפה ועוגה בבית. זה היה הזמן בו לקחו הורים את ילדיהם מבתי הילדים. זמן איכות של ההורים עם ילדיהם. כמובן שלא יכולתי לחזור מבארות יצחק מידי יום לירושלים אז נשארתי ללון בבארות יצחק. בתחילה גרתי בחדר של אישה שבעלה היה בשליחות התנועה. כשבעלה חזר מהשליחות עברתי לגור עם הבנות האמריקאיות. המגורים עם הבנות האמריקאיות היו לא

פשוטים. לא היו להן הרגלי ניקיון. הייתה לנו תורנות ניקיון בימי שישי אך משום מה יצא שבסוף אני ניקיתי תמיד. גרנו בפחון שבקיץ שרר בו חום נוראי. עלי כירושלמית החום העיקר שבעתיים. בתחילה נהגתי לנסוע לעיתים הביתה לשבת אבל אט אט הביקורים הללו הלכו ופחתו. בסה"כ, היה לי טוב בבארות יצחק.

לימודי בבית הספר אולינה דה רוטשילד הקנו לי ידע נרחב בשפה האנגלית. הידע באנגלית וגם העובדה שגרתי עם הבנות האמריקאיות באותה דירה דחף אותי להכרות עם הגרעין האמריקאי. הם היו חבורה שעלתה לארץ והגיעה לקיבוץ בארות יצחק. בהתחלה הם היו מיועדים לבני דרום. בבני דרום היו מספיק אנשים אז העבירו אותם לבארות יצחק. חלק מחברי הגרעין החליטו שהם חייבים לרכוש מקצוע נצרך בארה"ב עוד לפני שהם עלו לישראל והגיעו לקיבוץ.

יוסי

כמה ימים אחרי שהגעתי לבארות יצחק הכרתי את יוסי. יוסי היה אחד מחברי הגרעין האמריקאי. הוא ידע עברית. אחרי סיום לימודיו ב"ישיבה יוניברסיטי" הוא למד חרטות ואחר כך החליט להצטרף לגרעין. הקשרים ביננו התחילו להתפתח לאט לאט. כשהקשר התהדק לקחתי אותו לסיבוב הכרות עם המשפחה. הדסה גיטתי, אשת אחי אברהם שאתה היה לי ויש לי עד היום קשר טוב מאד. ילדה בדיוק את ביתה רחל והייתה ברמת גן. הלכתי אליה לספר לה שיש לי חבר בפגישה הבאה כבר הבאתי את יוסי. אגב, ביום שהדסה ילדה את רחל ילדה ציונה אחותי את בנה אביתר. אחר כך לקחתי את יוסי לפגוש את דודתי שגרה בשכונת מונטיפיורי. בליל הסדר הזמנתי את יוסי להיות אתנו. אחר כך הוא לקח אותי לדודים שלו.

ליוסי היו דודים בירושלים, הרב עוזי קלכהיים היה בן דוד שלו. עדה, אימא של עוזי קלכהיים הייתה אחות של אבא של יוסי. המשפחה הירושלמית הייתה לעזר רב כשהקשרים ביני לבין יוסי התהדקו והחלטנו להתחתן. את כל ה"בירורים" על יוסי ומשפחתו עשו אצל משפחת קלכהיים. שהייתה משפחה ירושלמית ידועה. את עוזי וחיים אחיו הכרתי עוד קודם בבני עקיבא.

קול ששון וקול שמחה

כשהחלטנו להינשא ביקשתי שאחי וגיטתי יובילו אותי לחופה אבל בסוף יצא שחנה בת דודתי ובעלה הובילו אותי. בעלה של חנה היה בשנת אבל והדרך היחידה שאפשרה את השתתפותם בחתונה הייתה שהם יובילו אותי לחופה. התחתנו בבארות יצחק-וילהלמה.

החתונה נערכה בי"ב אלול השני לספטמבר. למחרת הייתי אמורה ללמד. רצינו להינשא קודם אבל אימא של יוסי לא יכלה להגיע מארה"ב קודם. אביו של יוסי לא היה בחתונתנו הוא נפטר עוד כשיוסי היה בשיבה. את שמלת הכלה קיבלתי מאחת הבנות האמריקאיות שנשאה קצת לפני. אשת אבי החליטה שעלי לתפור שמלות לכבוד החתונה. אז תפרו לי שתי שמלות. אבי קנה לנו רהיטים שהתאימו לחדרנו הקטן. ספה נפתחת, שולחן מחופה בזכוכית שיכולנו לשמור תחתיה תמונות וארבע כסאות מרופדים בבד פרחוני. השולחן עבר שיפוץ קל בנגריה של ניר עציון הזכוכית הוסרה ממנו והוא משמש את מרב הנכדה הראשונה שלנו שנישאה.

יוסי ואני נישאנו שישה חודשים מאז שהגעתי לבארות יצחק. לפני שבארות יצחק עברה מוילהלמה לנקודת הקבע. החתונה נערכה סמוך לשנת הלימודים.

היה לי קצת קשה עם כך שאף אחד מבני משפחתי לא חשב לבוא ולהיות איתי ביום שלפני החתונה. הם הגיעו באוטובוס ישר לחתונה. בסך הכול הייתי די לבד בבארות יצחק. כולם הגיעו לחתונה אבל כאב לי שאף אחד לא היה איתי ביום שלפני החתונה. אפילו למקווה הלכתי עם אחת הנשים מבארות יצחק. כשרותי אחותי נישאה לחנן פינקלשטיין בקיבוץ סעד נסעתי אליה יום קודם. לא רציתי שהיא תרגיש בודדה ביום חתונתה כמו שאני הרגשתי ביום חתונתי.

לחתונה הגיע אוטובוס מירושלים שבו היו בני משפחתי משפחת קלכהיים וחברותי מהסמינר. הייתי השלישית שנישאה במחזור שלי בסמינר. לחתונה שלנו הגיעו כמעט כל הבנות מהסמינר. החתונה הייתה צנועה מאד כיאה לחתונה בקיבוץ בתקופת הצנע. כל האורחים קיבלו פילה דג ורק החתן והכלה קיבלו עוף. אני ויתרתי על מנת העוף שלי לטובת אבא שלי.

מלבד משפחת קלכהיים היה ליוסי דוד בחיפה ישראל ברוך שהיה מורה לעברית עוד בפולין) הוא היה המורה של התובע במשפט אייכמן גדעון האוזנר). פחדתי ללכת לבקר את הדוד ופחדתי לדבר לידו. הרגשתי שהעברית שלי לא מספיק טובה לעומת העברית שלו. לדוד לישראל היה מאד חשוב הקשר עם יוסי וכשעברנו לניר עציון ויוסי היה רכז קניות הוא הכשיר במיוחד לכבודו את המטבח כדי שהוא יוכל לבוא לבקר אותנו.

לאחר החתונה נסענו לנהריה למלון פרנק. לקיבוץ בארות יצחק היה איזשהו הסכם קבוע עם מלון פרנק בנהריה. למגורים קיבלנו צריף שוודי. את הצריף חלקנו עם זהבה וצבי שוורץ. נוצרו ביננו קשרי ידידות עמוקים. צבי גם עבד אחר כך עם יוסי לימים עברנו עם זהבה וצבי לניר עציון. יוסי עבד בבארות יצחק כמסגר. משפחת שורץ עברה באיזשהו שלב למגורי קבע הם היו ותיקים מאתנו בבארות יצחק.

אמא של יוסי נשארה בבארות יצחק כתשעה חודשים אחרי החתונה. אגב, אמא של יוסי הביאה לנו מארה"ב כלי מיוחד לסוכר. המיוחד בכלי הזה היה מכסה הפלסטיק בצבע אדום שהייתה בו פיה מיוחדת שיעדה למזוג לכוס התה כפית סוכר אחת בדיוק. גיסתי הדסה התרגשה מאד מהכלי הזה. סופו של הכלי היה מר, עכבר חשק בפלסטיק האדום וכרסם אותו להנאתו.

בתום תשעה חדשים אמא של יוסי חזרה לארה"ב (והחליטה לאחר זמן שהיא רוצה לחזור לישראל. היא ארזה את בין היתר גם את כלי הפסח שהיו מצופים בחלקם זהב את כלי הפסח הללו יש לי עד היום).

אחרי החתונה חזרתי לכתה שלי. הייתי מחנכת. המחנכות בכתות הנמוכות לימדו אז הכול. עברית חשבון מלאכת יד ועוד.

בבארות יצחק

כעבור זמן מה מהחתונה אחת התלמידות שלי חנה ארמון שנקראת היום חנה ברוכי (בת דודה של יונה פרידמן) הצביעה באמצע שיעור תורה. חשבתי מי יודע איזה שאלה בתורה היא הולכת לשאול אותי אבל לתדהמתי היא ביקשה: "המורה קומי בבקשה אני רוצה לראות את הבטן שלך" הייתי בתחילת הריון "סיקרן" את הילדה לראות את הבטן שלי. אני זוכרת שהייתי כותבת משהו על הלוח ורצה להקיא בשירותים. חלק מהבנות לא הבינו מה יש לי וספרו להוריהן בדאגה שאני כל פעם רצה להקיא באמצע השיעור. מהר מאד כל הקיבוץ ידע שאני בהריון. זה לא היה פשוט להיות בהריון בקיבוץ בתקופת הצנע. הייתי צריכה לקבל אישור מיוחד בכדי לקבל אוכל מיוחד המתאים לנשים הרות. היה לי קשה לאכול כל דבר הייתי מקיאה. קיבלתי אישור מיוחד לקבל ביצה אבל הטבחיות היו עסוקות בקרצוף השולחנות בחדר האוכל ובמטבח ולא פעם הביצה המהוללת לא הייתה מוכנה בזמן. אני דווקא כן הייתי צריכה להיות בזמן בעבודתי בבית הספר. יצאתי לעבודה בלי לאכול ולעיתים הטבחית רצה אחרי עם הביצה. מלבד הביצה קיבלתי הקצבה של שתי מנות פרי ביום. את גלעיני הפירות לא זרקתי המשכתי למצוץ אותם במשך כל היום.

כשהייתי בבארות יצחק רותי הייתה קומונרית בסניף בני עקיבא בבני ברק ביחד עם עוד שני בנים. ממש לא היה להם מה לאכול. אני זוכרת שהייתי חוסכת מהאוכל שלי כדי שגם לה יהיה משהו לאכול. היא הייתה מגיעה לבקר אותי המון. כשהיא חלתה היא באה להיות אצלי, כשהיא שברה את היד היא באה להיות אצלי. באחת הפעמים היא הגיעה אלי עם נעל אחת. התברר שהיא טעתה וירדה מהאוטובוס בתחנה הלא נכונה. היא הצטרפה להמשיך את הדרך ברגל כי האוטובוסים היו בתדירות נמוכה. הדרך הייתה חשוכה והיא שקעה בבוץ. נעל אחת היא הצליחה לחלץ מהבוץ אבל את השנייה היא לא הצליחה למצוא. למחרת חבר של יוסי הלך לשם ומצא לה את הנעל השנייה.

הורות

שני הבנים שלנו מוישי ואוהד נולדו בבארות יצחק. מוישי נולד כשנה וחצי לאחר נישואינו בבית החולים מאיר בכפר סבא. התחלתי להרגיש כאב בבטן והלכתי לרופא ההונגרי בבארות יצחק שגר בצריף ואמרתי לו שאני לא יודעת אם אלו צירים או סתם מיחושי בטן. הרופא ביקש שאגיד לו מתי מגיע הכאב הוא הניח את ידו על בטני וקבע בפסקנות שאלו צירים. נסעתי לבית החולים. ליוסי לא היה אז רישיון נהיגה. מישו מהחברים לקח אותנו. יוסי ליווה אותי לבית החולים וחזר לבארות יצחק. אז לא היה מקובל שבעלים נשארים ליד נשותיהן בשעת הלידה. הם גם לא יכלו להמתין בבית החולים, שלחו אותם הביתה.

הברית שלו נערכה רק אחרי שהוא היה בן שלושה שבועות. קראנו לו מוישי על שם אבא של יוסי ששמו היה משה. פדיון הבן לא היה מכיוון שאני בת כהן. היה לי מאד קשה להניק הייתי יושבת שעות עם מוישי ומנסה להניק אותו. מוישי היה תינוק רדום הוא העדיף את השינה על האוכל. האימהות האחרות היו מגיעות להניק אחרי ומסיימות לפני. לשבחה של אסתר המטפלת הראשית יאמר שהייתה לה סבלנות לשבת איתי ולעודד אותי להניק. בסוף הנקתי עד גיל תשעה חודשים. זה בכלל לא היה פשוט להיות הורים בקיבוץ. בתחילה היה אסור להוציא את התינוקות מהתינוקיה עד שיגיעו לגיל מסוים. עם היה לתינוק מעל 37 מעלות חום לא הרשו להוציא אותו. לאבות לא הייתה בכלל דריסת רגל בתינוקיה כי כל היום קרצפו ושפשפו שם את הרצפה והיה אסור לגברים להיכנס. כשרטוב. הכניסה לגברים הייתה אסורה בהחלט. הניקיון שם היה מטורף. אני זוכרת שבאחת החופשות מבית הספר שובצתי לעבודה בחדר התינוקות ביחד עם בתיה וולף. שאלתי את בתיה מה צריך לעשות והיא אמרה לי לנקות חלונות. שאלתי את בתיה מי מהתינוקות בדיוק מלכלך את החלונות שצריך לנקות אותם יום יום. והיא ענתה לי שכך נוהגת אסתר המטפלת הראשית. העבודה בבית תינוקות הייתה אינטנסיבית מאד, למי בכלל היה זמן לבדוק את שלומם של התינוקות. היה מקרה שמלכה וול שמעה פתאום את אחד התינוקות מחרחר. התברר שזה היה מוישי שהסתבך עם השמיכה שלו.

אנחנו כהורים לא חוונו את התפתחות של הילדים. המטפלת היא זאת שסיפרה לנו על החיוך הראשון, השן הראשונה, על ההתהפכות הראשונה, היא זו שראתה את הצעדים הראשונים. אנחנו הורי הילדים הינו לגמרי מחוץ לתחום.

כשנסעתי ללדת את אוהד מוישי היה בן 23 חודשים. אין לי מושג איך הוא חש שאני בבית חולים הוא הרי גדל בבית הילדים ולא בבית. באותו לילה הוא התחיל לעשות צרות למטפלת. הוא הפסיק ללכת ובכה בלי הפסקה עד שהמטפלות החליטו להוציא אותו מבית הילדים כי הוא הפריע לילדים האחרים לישון. כשחזרתי מבית החולים הוא נהג מידי ערב להחזיק לי או ליוסי את האצבע כדי שלא נעזוב אותו עד שהיה נרדם. הייתי מאד מודאגת מכך שהוא הפסיק ללכת בסוף זה עבר לו ללא התערבות מיוחדת. את השם אוהד מצאתי באקראי הוא מצא חן בעיני. אחר כך גילינו שהשם מוזכר בפרשת השבוע בשבוע שבו הוא נולד. כולם אמרו: "אה נתתם את השם בגלל הפרשה" הנהנתי בהסכמה וחייכתי לעצמי.

יוסי ואני הינו מעורבים מבחינה חברתית בבארות יצחק. נהגנו להשתתף באופן פעיל באירועי החגים אני לא אשכח איך באחד מימי הפורים הוחלט על נושא משותף לתחפושת. הנושא היה בית קפה. יוסי צייר על נייר חום את דמויות המלך והמלכה מהקלפים. יוסי ואני התחפשנו לקלפים. השותפים שלנו לתחפושת היו זוג חברים מהקבוצה האמריקאית, יוסי היה המדריך שלה בארה"ב. המשכנו להתחפש כמעט בכל פורים.

המעבר לניר עציון

כשאוהד היה בן שמונה חודשים החלטנו לעזוב את בארות יצחק ביחד עם כמה משפחות. הרקע לעזיבה היה הרצון שלנו להלין את הילדים בביתנו בהלנה משפחתית. "פרנסי" בארות יצחק התנגדו לכך בתוקף. אבא של יונה פרידמן אמר: "הלנה משפחתית על גופתי המתה" חנוך אחימן שהיה אז מרכז המשק של ניר עציון נפגש עם חלק מהמשפחות שרצו לעזוב את בארות יצחק על הרקע הזה והציע להן לבוא ולגור בניר עציון שהייתה כבר אז

משק שיתופי ללא הלנה משפחתית. יוסי חי בבארות יצחק שש שנים אני שלוש. אגב, זמן קצר אחרי שעזבנו את בארות יצחק עברו שם להלנה משפחתית.

לקחנו את אוהד אתנו לניר עציון כי עדיין ינק. את מוישי השארנו בינתיים בבית הילדים בבארות יצחק.

עזבנו את בארות יצחק כמעט בחוסר כל. קיבלנו שמונה חיתולי בד. ואיתם הייתי צריכה להסתדר עם שני ילדים מרטיבים. כל היום עמדתי וכיבסתי חיתולים. לא חשבתי לקנות חיתולים נוספים כי באתי מהקיבוץ ובקיבוץ לא קונים.

הגענו לניר עציון בשנת 1956. ניר עציון הייתה בת 6. אנחנו המשפחה האחרונה שהגיעה מבארות יצחק לניר עציון. הכניסו אותנו לדירות שהייתה מלאה בפשפשים התעוררתי בכל בוקר למלחמת פשפשים. הייתי הורגת אותם באמצעות סנדל והדם היה מרוח בכל מקום. כעסתי מאד, אם הייתי יודעת שיש פשפשים הינו דוחים את הגעתנו לניר עציון עד שהנושא היה מטופל, אך איש לא טרח לידע אותנו. לאחר תקופה של מלחמת פשפשים יומיומית החליטו פרנסי המשק להזמין מדביר שיסייע בחיסול הנגע. ביום המיועד נשארתי בבית וציפיתי בכיליון עיניים למדביר המושיע, אך הוא בושש לבוא. מה התברר. המדביר פגש את שורה ינטה בדרך ושאל אותה אם היא יודעת אצל מי יש פשפשים והיא ענתה שאצלה ולקחה אותו להדביר את הפשפשים שלה, אנחנו נשארנו עם הפשפשים שלנו. לבסוף לאחר כמה ימים הוא הגיע גם אלינו ולשמחתנו הקיץ הקץ על הפשפשים.

החיים בניר עציון

גרנו למעלה בחלק העליון של ניר עציון היכן שממוקמים חדרי הגן של המלון היום. זו הייתה שכונה של עוזבי קיבוץ. החברים שעזבו אתנו את בארות יצחק, מלכה ואביגדור וול, זהבה וצבי שוורץ, בנימין ובתיה וולף אברהם ולאה רוטפלד. אהובה ויוסף שוהם שבאו מבני דרום, משפחות ונציאן וגולדשמיט שהגיעו משדה אליהו. שרה גולדשמיט הייתה מורה בבית הספר ונוצר ביננו קשר נהדר. היה לנו מאד נחמד ביחד אבל הריחוק מהמשק היה לא פשוט. לא היו שבילים וגם לא היו עגלות לתינוקות, אמנם יוסי בנה לי עגלה אך היא הייתה ללא קפיצים. העדפתי לשאת את מוישי ואוהד בידיים. המכבסה הייתה רחוקה. הינו צריכים לסחוב את שק הכביסה כל הדרך. לא פעם השק נפתח ואז הייתי צריכה למצוא איזה כביסה שייכת לי. חשמל היה לנו רק שעות ספורות ביממה. לא היינו מחוברים לחברת החשמל. היה גנרטור שפעל 6 שעות בבוקר עד 12 בלילה. לגנרטור היה מנהג מגונה להתקלקל מידי פעם. התאורה הייתה באמצעות מנורות נפט (לוקס). גז לא היה, בישלנו על פתיליה. גם בשבת חממנו את האוכל על גבי הפתיליה אני לא אשכח איך פעם בליל שבת יצאתי לבקר את מרים פלש כשחזרתי מצאתי את הבית אפוף פיח. הסתבר שהפתיליה עישנה. למזלנו לא פרצה שריפה. אגב ניר עציון חוברה למערכת החשמל הארצית רק אחרי שהיא שילמה טבין ותקילין עבור קו החשמל הארוך. התשלום נעשה באמצעות הלוואה שקיבלנו מהמועצה אותה אנחנו משלמים עד עצם היום הזה.

הצרכנייה נפתחה רק פעמיים בשבוע. גרנו בשני חדרים. המעבר בין שני החדרים היה דרך מרפסת פתוחה. אם ילד בכה בלילה הינו צריכים לקום ולצאת החוצה. בחורף זה היה ממש סיוט. גם המטבח היה בנפרד. ארון הבגדים היה ללא דלתות. וילון שימש לנו כדלת. לאוהד היה "תחביב" להוציא לנו את הבגדים מהארון ולפזר אותם ברחבי הבית. היה לי מאד קשה. פתאום הייתי צריכה לנהל בית. זה לא כמו משהי שמתחתנת ומתרגלת בהדרגה

לניהול הבית פה הייתי צריכה ישר לנהל בית עם שני ילדים. בבארות יצחק נתנו אוכל לתינוקות ולא הצטרכתי להתעסק עם זה. כאן קמתי כל בקר מוקדם מאד בכדי לבשל לאוהד גזר ולמעוך אותו. עד שהציעה לי אחת השכנות שהייתה לי כמו אמא בשבילי לבשל מרק לכולם ולרסק לאוהד את הירקות במזלג. בבארות יצחק היה חדר אוכל ופה הצטרכתי לבשל וגם לעבוד. התקשיתי להספיק את הכול. ימי רביעי היו ימי סיוט. קיבלנו עוף. פתחנו את העוף וניקינו את קרביו, העברנו אותו באש (לי כידוע היה סיוט מאש) ומרטנו בסבלנות את נוצותיו. קיבלנו דגים שהצטרכנו לנקות. הייתה תקופה שממש הצטערתי שעזבנו את בארות יצחק. כשיוסי בא ואמר לי: היום אין דגים או עופות, לא ידעתי מה אני אבשל לשבת אבל שמחתי שאני לא צריכה לנקות עופות ודגים.

הינו הראשונים בניר עציון שהיה להם מקרר חשמלי בבית. זכינו ב"כבוד" הזה כי אמא של יוסי קנתה לנו. היא ברה קודם טוב אם המקרר מתאים למערכת החשמל של ניר עציון. כך נחסכה ממני עבודת קנית הקרר וריקון המים לאחר שהקרר נמס. ארגז קליטת המים היה עולה על גדותיו אם שכחו לרוקן אותו בזמן ואז כל הבית היה מוצף.

על טלפונים בבתים אי אפשר היה אפילו לחלום. היה טלפון אחד בבית של אלי ושרה וינקלר. אני לא אשכח איך שרה וינקלר הייתה רצה בכל שעות היממה כדי למסור הודעות טלפוניות.

בניר עציון שובצתי לעבודה בבית הספר. שמעו שאני יודעת אנגלית אז החליטו שאהיה מורה לאנגלית. למרות שלא היה לי ניסיון בהוראת אנגלית. מאיר בן סירא ודרור עד היום הם מזכירים לי שהייתי המורה שלהם לאנגלית. בכל פעם שהם פוגשים אותי הם אומרים לי. "גוף שלישי הווה יחיד מוסיפים לפועל S".

לימדתי גם את הילדים שלי וזה לא היה פשוט. מוישי פחד שהילדים יגידו שאמא שלו עושה לו פרוטקציה. בכל פעם שהוא הצביע בכתה העדפתי לתת לילד אחר לדבר וזה מאד הפריע לו. פעם הוא כתב חיבור ונתתי לו ציון 8. הוא חשב שאולי זה לא מגיע לו אז הצעתי שייתן ליוסי לקרוא את החיבור. יוסי מאד התפעל ושאל אותו אם הוא בטוח שהוא כתב את החיבור לבד. התגובה של יוסי סיפקה אותו. היו ימים שהתחלתי ללמד בבית הספר במשמרת הראשונה בשעה 7.30. הילדים שלי סבלו מהימים האלה, כי אילצתי אותם לקום מוקדם. בימים שלא התחלתי ב7.30 הם נשמו לרווחה ויכלו לישון קצת יותר. הייתי מאד יקית עם הילדים שלי. אם ילד קם בבוקר עם כאב ראש שלחתי אותו לבית הספר. ואם מישו מהילדים היה צריך לעבור בדיקות הוא חזר לבית הספר מיד אחרי הבדיקות.

במשך השנים קיבלתי פידבקים חיוביים על העבודה שלי. תלמידים סיפרו לי שבמעבר לתיכון הם לא הצטרכו ללמוד אנגלית בשליש הראשון. אחרים סיפרו ששאלו אותם לאחר הבחינה בעל פה מי הייתה המורה שלהם לאנגלית.

התחלתי ללמד בבית הספר שציקוני היה מנהל. אחר כך הגיע רפאל שנלר. רפאל ביקש ממני ללמד גם משנה. לא היה לי ניסיון בהוראת משנה ולכן ביקשתי מרפאל שילמד אותי. בעקבות הבקשה של רפאל, הייתה לי את הזכות ללמוד וללמד משנה.

לאחר שפרשתי לגמלאות מבית הספר ביקשו ממני לעבוד בבית המרגוע כאחראית משמרת בחדר האוכל. עבדתי בבית המרגוע עד לשריפה הגדולה שהייתה בניר עציון בשנת

1998. כזכור, בית המרגוע נפגע קשה. הוחלט אז להרחיב את בית המרגוע ולבנות מלון. כשבית המרגוע הפך למלון החלטתי שאני מפסיקה להיות אחראית. ומאז ועד היום אני מטגנת פנקיקים לאורחים בארוחת הבקר במלון. טיגון הפנקיקים מאפשר לי קשר בלתי אמצעי עם האורחים. אני אוהבת אנשים ומאד נהנית לפגוש דמויות מרקעים שונים. חלק מהאורחים זוכרים אותי לטובה בביקורים הבאים. אני חולקת את התפקיד עם אורה זוהר בחלק מהימים. אורה ואני מסתדרות טוב. ומחלקות את ימי העבודה ביננו ע"פ הנוחות של שתינו.

לאחר כשנתיים בניר עציון הצביעו עלינו לחברות: אותי קיבלו ואת יוסי לא. התוצאה סימלה מחאה של חברי ניר עציון הוותיקים. מה שקרה היה שבכדי למשוך חברי קיבוצים לניר עציון הוחלט שמתחשבים בותק שלהם מהקיבוץ. לעיתים נוצר מצב אבסורדי שבו חברי ניר עציון ותיקים נדחקו לאחור בתור לדירת קבע. הסכמתי איתם אך טענתי שצריכים לנהוג עם כולם בשוויון ואם התחשבו בותק הקיבוצי של שאר חברי בארות יצחק חייבים להתחשב גם בשלנו.

יוסי שובץ למסגרייה ואחר כך גם כמרכז קניות. כעבור זמן לא רב המשק הזדקק למבנים שגרנו בהם לבית הספר. "הקיבוץ" שגרנו בו התפרק ואנחנו עברנו להתגורר בדירתנו הנוכחית שהייתה אז בית פצפון בן שני חדרים. סלון וחדר ילדים. יוסי ואני ישנו בסלון. מתחתינו היו החדרים של בית מרגוע שבהם התגוררו מבריאים. לא פעם באו המבריאים

דפקו לנו בדלת ואמרו שאנחנו עושים להם רעש. זה עוד היה טוב לעומת התקופה שגרו שם עובדות של בית המרגוע שנהגו להשליך את האשפה שלהן דרך החלון החוצה.

עוד לא היה מטבח בדירה. למעשה נכנסנו אליה עוד לפני שהיא הייתה מוכנה כי כאמור היו צריכים את החדרים שגרנו בהם למעלה לבית הספר. המשיכו לבנות את הבית תוך כדי שגרנו בו. למרות הקושי הרגשתי שהחיים שלנו השתנו לטובה אחרי שעברנו לבית הזה. פתאום הכול נעשה קרוב ונגיש. כשבית הספר עבר למקומו הנוכחי זה היה מצוין בשבילי כי יכולתי לנצל שעת חלון על מנת להספיק משהו בבית.

בקיץ בימי שישי היה מנהג בניר עציון, לנסוע לים. הייתה מגיע טיולית שהייתה אוספת את כל חברי המשק ומסיעה אותם לחוף דור. הגענו חזרה זמן קצר לפני שבת ואז הינו צריכים להספיק להתקלח ולטאטא מחדש את הרצפה שהתלכלכה מהחול. היו חברים שתמיד הביאו כל מיני פירות מיוחדים לילדים שלהם וכל מיני דברים שאי אפשר היה להשיג בניר עציון. אני מאד הקפדתי לא לנהוג כך. את הדברים המיוחדים נתתי לילדים בבית. לא לקחתי איתי שום דבר שלא יכולתי לחלק לכולם.

בימי הקיץ נהגנו לראות סרט על הדשא באמפיתאטרון אחרי הצרכנייה. הסרט הוקרן על מסך ענק שנמתח על מסגרת שנבנתה במיוחד ע"י המסגרייה. גלילי הסרטים נשלחו מתל אביב לחיפה (לעזרה) והונחו באוטובוס של שיצא בשעה 17.00 מחיפה לניר עציון. כל המשק היה מתכנס עם שמיכות וסנדביצים. היו מקרים ששכחו לשלוח את הסרט ואז כולם היו מאוכזבים.

בניר עציון נולדו רחלי ויעלי. גם את רחלי נסעתי ללדת לבד. זה היה בליל ראש השנה, סיימנו לאכול את סעודת החג, שטפתי את הכלים ואז הייתה לי ירידת מים. לא יכולנו להשאיר את מוישי שהיה אז בן 6 ואוהד שהיה בן 4 לבד. אז הזמנו אמבולנס ונסעתי לבד לבית החולים רמב"ם. ילדתי למחרת, יום א' של ראש השנה. האחות התורנית הציעה לעזור לי להסתדר לקראת הגעתם של אורחים לבקר אותי. הסברתי לה שלא יבואו לבקר אותי עד צאת החג. קראתי לה רחלי על שם אימי רחל אסתר. אז לא הייתה כל כך מודעות שלא לקרוא לילדים בשם אחרי משהו שנפטר בנסיבות טרגיות. את רחלי הבאנו אחרי שהיא נולדה לביתנו הזה. הצבנו את המיטה שלה, מיטת ברזל עם סורגים באמצע הסלון. יוסי אמר שהוא מרגיש שזו הילדה הראשונה שלו כי את מוישי ואוהד הבאתי לבית הילדים ישר אחרי שחזרתי מבית החולים.

כשילדתי את יעלי אבא שלי כבר היה חולה מאד ולא התאפשר לו לבוא לראות אותה. נהגתי לשאוב ליעלי חלב ולהשאיר אותה עם אהובה אחת לשבועיים כשנסעתי לירושלים להיות עם אבא שלי. הוא נפטר כשיעלי הייתה בת שנה בערך. (בכו' סיון תשכ"ד)

יוסי ואני עם ילדנו בנ"ר עציון

הילדים למדו בבית הספר של ניר עציון . מוישי ואוהד למדו אחר כך בכפר הרא"ה. היו כבר כמה מבני המשק שלמדו שם ואחד דאג לקלוט את השני. הם יצאו לשבתות חופשה אחת לשלושה שבועות. בשבתות הפנימייה הכנתי להם עוגות ושלחתי עם שלמה דובדבן שהסיע את הבנות לבית אריזה בחדרה ועבר אחר כך בכפר הרא"ה. כל ההורים של בני המשק שלמדו בכפר הרא"ה נפגשו עם שלמה במזכירות והעבירו דרכו את האספקה לבנים. הבנים חיכו לו בשער. הוא הביא להם את המצרכים מהבית וחזר עם הכביסה המלוכלכת שלהם. בשבת הראשונה הציעו למוישי לחזור הביתה אך הוא ניסה להראות את עצמו גיבור, העדיף

להישאר. אחר כך הצטער על כך ובכה. הוא חזר הביתה לשבת רק אחת לשלוש שבתות. לעיתים אפשרו לו לנסוע הביתה גם באמצע שבוע. מוישי היה ילד מאד מסודר. גם בישיבה הוא הצליח לשמור על סדר מופתי. כשהוא החזיר את הכביסה הביתה אף פעם לא יכולתי לדעת אילו בגדים מלוכלכים ואלו נקיים כי גם את המלוכלכים הוא קיפל בסדר מופתי. כשהגענו לאספות הורים החדרים בכפר הרא"ה היו נקיים ומסודרים. אבל פעם הגענו במפתיע. זה היה אחרי שהבן של אחי אברהם נהרג לצערנו בתאונת טרקטור. באנו לקחת את מוישי ללוויה וחשכו עיני. לא הבנתי מה הוא עושה בפנימייה, בבית התנאים היו טובים בהרבה.

לא חלמו אז על טלפונים סלולאריים היה טלפון ציבורי אחד עם תורים ארוכים. בניר עציון לא היו טלפונים בבתים כך שמוישי לא יכול היה להתקשר אלינו. הדרך היחידה ליצור אתו קשר הייתה להתקשר לטלפון הציבורי, לקוות שהוא לא יהיה "תפוש". לקוות שמישהו יואיל בטובו להרים אותו ויסכים ללכת לחפש אותו.

אוהד היה שונה ממוישי. הוא היה שובב גדול. הוא הכיר כמעט כל עץ בניר עציון מלמעלה. פעם הוא טיפס על עץ גבוה ושמעון רוזנברג עלה להוריד אותו. בפעם אחרת הוא נפל במעבר מעץ לעץ. הוא קיבל זעזוע מוח וביקשו מרחלי שלא תספר לי כי יוסי היה במילואים באחת המלחמות. רחלי כן סיפרה לי וטוב שכך כי הוא הקיא כל הלילה והצטרכתי לשבת על ידו. תמיד היו לו פצעים. הוא תמיד היה מכוסה בתחבושות. היה מינוי קבוע אצל האחיות "לא נורא שקיבלתי פצע האחיות תיתן לי סוכריה" פעם הוא הכניס חרוז לאף. הינו כבר בדרך לבית חולים. לשמחתנו הוא התעטש והחרוז יצא.

אחרי סיום כיתה ח' בניר עציון גם אוהד הלך ללמוד בכפר הרא"ה. הוא ניצל כל הזדמנות אפשרית לבוא הביתה. כששאלתי אותו מה אתה שוב בבית. הוא אמר "מה אמא את לא שמחה לראות אותי?" הוא ציין שבני חברו לכתה נוסע הביתה הרבה יותר ממנו. בני ואוהד הכירו בכפר הרא"ה הם היו חברים קרובים. לא פעם הם התחלפו בבגדים. אני קיבלתי את הבגדים של בני ואמא של בני קיבלה את הבגדים של אוהד. ההורים של בני גרו בשיכון המרצים בבר אילן. אבא שלו היה פרופסור לפסיכולוגיה שעסק בחקר החלומות.

אוהד היה מוכשר מאד בציור. הוא צייר בכל הזדמנות, גם כששכב חולה בבית.

אחרי שמוישי ואוהד סיימו ללמוד בכפר הרא"ה הם עברו לישיבת ההסדר הר עציון באלון שבות. שניהם עשו קורס חובשים ושימשו כחובשים בצבא. בגוש עציון ירדו שלגים מידי חורף. ופעם חיכינו למוישי לסעודת פורים אך הוא לא הצליח להגיע כי ירדו שלגים והדרך הייתה חסומה.

במלחמת יום הכיפורים מוישי היה כבר בצבא. שחררו אותם לילה לפני יום הכיפורים והם היו צריכים לחזור לצבא למחרת, ערב יום כיפור. כדי שהם יערכו את התפילות במוצבים. מוישי אחר את ההסעה. אני עוד אמרתי לו שזה מאד לא בסדר שהוא אחר את ההסעה. אחר כך התברר שהכול משמים כי היו חיילים שירדו לערוך תפילות במוצבים ומצאו שם את מותם. במהלך מלחמת יום הכיפורים שימש מוישי כחובש. אחרי המלחמה הוא השתחרר וחזר לישיבה.

רחלי ניסתה ללמוד בימין אורד. צחקו עליה שלא שכנזים יש ילד וכלב. היא חזרה הביתה בוכה ואמרה שהיא לא מסוגלת להמשיך ללמוד במקום שלועגים לה. היא עברה ללמוד בעירוני ו' בחיפה. לאחר סיום הלימודים רחלי התלבטה מאוד אם ללכת לצבא או לשרות לאומי. אמרתי לה שאבא שלי לו היה חי היה גאה מאוד לראות אותה במדים של צבא. אבא שלי למרות היותו בן למשפחה ירושלמית מהישוב הישן היה ציוני גאה ופטריוט של מדינת ישראל. כל סממן ממלכתי היה ממלא אותו גאווה. רחלי התגייסה ושימשה כמורה חיילת במעגלים שבנגב.

יעלי ניסתה ללמוד באולפנא בכפר פינס היה לה קשה מאוד. היא בכתה והתגעגעה הביתה. האחים שלה שכנעו אותה להמשיך לנסות ולסיים לפחות את שנת הלימודים. גם באולפנא היו מוכנים ללכת לקראתה אבל בסוף היא חזרה הביתה ולמדה בעירוני ו'.

הייתי מאוד מעורבת בחיי המשק. הייתי חברה בוועדות רבות. ועדת חינוך, ועדת קליטה ועדת בריאות, שימשתי כמזכירת פנים. כמזכירת פנים היו לי חשבים דברים שהיום אף אחד לא שם אליהם לב. היה לי חשוב לדאוג אישית לניקיון של מקומות ציבוריים כגון בית הכנסת והספרייה. כחברת ועדות וכמזכירת פנים הקפדתי מאוד לנהוג ביושר והגינות בלי הנחות מיוחדות לבני המשפחה היו חברי ועדות שהיו איתי בקדנציה שלא נהגו כך. הילדים שלי תמיד התרעמו "למה הם כן ואנחנו לא?"

"כל תפקיד שלקחתי על עצמי השתדלתי למלא על הצד הטוב ביותר.

"מדינה עברית, עליה חופשית". נדמה לי שרק אתמול שמעתי מילים אלו וכבר אנחנו בשנה ה-48 למדינה. כאילו רק אתמול יצאנו לרחובות, לצהול, לשמח ולרקוד עם כל עם ישראל. וזה, אחרי שאומות העולם הכירו בנו והבינו שאנו צריכים מדינה משלנו. מי שלא היה, ראה ושמע מחזה זה לא ראה שמחה מימיו. אך לצערנו, כבר למחרת נפלו הקורבנות הראשונים. אשרי שזכיתי לזה.

רק לפני שבוע היה יום הזכרון לשואה ולגבורה. יש אומרים שבגלל השואה קמה לנו מדינה. אתם, שבאתם מהגהינוס ההוא, קיויתם לבוא אל השלוח והנחלה. אבל כבר בבואכם לארץ, חלק מכם לחם למען המדינה, וחלק גם נפל.

מאז, כל כך הרבה עבר עלינו, על עם ישראל. צער ושמחה, מלחמות מבית ומחוץ. וכיום, אחרי שנים כה רבות, עדיין חיים באי-ודאות. עדיין יש אנשים, נשים וטף שחיים במקלטים. אזרחים שעזבו את ביתם מבלי דעת מתי יחזרו. ליבנו עם אזרחי הצפון. חלק מאנשי קרית שמונה חיים איתנו למעלה משבוע וחוגגים איתנו את החג. הם משרים בנו, העובדים איתם, שקט ושלוח, אנשים חמים שנעים להיות במחיצתם. אנו מאחלים לכם רק טוב, ושתחזרו בקרוב לבתיכם.

הארץ גדלה. קמו ישובים רבים. גם היום חיים יהודים בתנאים לא קלים. גם היום יש חלוצים שממשיכים לבנות את הארץ. רק מי שחי בתקופה שחיילים בריטים הסתובבו בארצנו, יכול להבין את הנאווה כאשר קמו לנו חיילים ושוטרים יהודים שעושים כה הרבה כדי שנוכל אנו לחיות בשקט ובשלוח בארצנו, במדינתנו.

אנו צריכים להיות גאים לחיות בארץ זו. ארץ שקלטה כה הרבה עולים, ארץ של קיבוץ גלויות. ברשותכם אצטט מספר מדינת היהודים של חוזה המדינה. "במשך כל גלותם הארץ לא חדלו היהודים מלחלום את חלום מלכותם. "לשנה הבאה בירושלים". קראנו בכל הדורות. עתה הגיעה השעה להראות, כי בידינו הוא להפוך את החלום לרעיון."

ארצנו כה יפה, רק צריך להסתכל מסביב ולראות עד כמה היא יפה. כל עונה והיופי שלה. כל אזור והיופי שלו.

בואו נסתכל סביבנו, על משקנו ניר-עציון, ונראה את הנוף, העצים, הירק, הפרחים והשקיעה, ונדע להעריך את כל מה שהתברכנו בו ולהודות להי על כל מה שברא.

נתפלל לקדוש-ברוך-הוא שנזכה לשקט ולשלוח שכולנו כה מצפים להם.

חג שמח!

יהודית בקרמן.

ברכת המשק ביום העצמאות ה-51 לישראל

49 51
לישראל לעד עציון

20 4'99

היה לי קשר טוב עם זהבה שוורץ ז"ל. היה לנו מנהג לנסוע מידי פעם למשביר לצרכן בהדר ולשבת ולאכול שם סלט יווני ואחר כך לעשות קניות. זה היה הבילוי שלנו.

היה לי קשר טוב עם חוה מיכאלי. היא נהגה לאכול אתנו באופן קבוע את הסעודה המפסקת שלפני יום הכיפורים. הקשר עם חוה נוצר כשהיינו יחד בהריון, היא את ברכה ואני את יעלי. חוה הייתה בשמירת הריון ואני ביקרתי אותה כמה פעמים בבית החולים. יעלי וברכה חברות טובות עד עצם היום הזה.

היה לי קשר מאד טוב עם לאה רוטפלד ובתיה וולף. נהגנו לארגן ארוחות שבת משותפות מידי פעם עד שלא עברה למשואות יצחק.

קולעת לסל בתחרות משקית בטו באב

שרה במקהלה המשקית באחד מימי העצמאות

עם יוסי אוהד ורחלי בהצגה לפורים

הורים ליוסלה ודיוה בחתונה פורימית פורים תשס"ד

קול ששון וקול שמחה

אחרי שמוישי חזר לישיבה חבר מהישיבה הכיר לו את פנינה שהייתה אז סטודנטית לחינוך בבר אילן. ברגע שמוישי הביא את פנינה אלינו הביתה ידעתי שהיא תהיה כלתי. היה לי ברור שהוא לא יביא הביתה מישהי כך סתם אם אין לו כוונות רציניות. אחר כך נסענו לחיפה להכיר את ההורים של פנינה. ההורים של פנינה גרו בדירה בה אמא של פנינה גדלה. אמא של פנינה גרה בדירה הזאת עד עצם היום הזה.

מוישי ופנינה נישאו בניר עציון בראש חודש תמוז. החתונה נערכה בחוץ ברחבה של בית הכנסת. זה היה יום חם מאוד. נאלצו לפתוח את הצרכנייה במיוחד כדי להוסיף עוד משקאות קלים. כי החמסין מאוד הצמיא את האורחים.

מוישי ופנינה נסעו ל"ירח דבש". הצ'קים של החתונה נשארו אצלי. באותו שבוע פרצה שריפה בניר עציון. נאלצנו להתפנות מהבית ואני כמובן דבר ראשון לקחתי את הצ'קים איתי. לשמחתנו השריפה לא פגעה אז במשק.

מוישי ופנינה התגוררו בהתחלה בניר עציון. אחר כך הם עברו לניר עציון. שאלו את פנינה אם היא לא מפחדת ללכת לגור ליד חמותה והיא ענתה שזה יותר מפחיד אותה לגור ליד אמא שלה. לשמחתי, הקשר הנהדר עם פנינה נמשך במהלך כל השנים.

בניר עציון נולדו עידו ומרב. כשמרב הייתה בת שנתיים מוישי ביקש לצאת ללימודים ובמשק לא אישרו לו. אז הם החליטו לעזוב. נעמה, הבת של אחי אברהם הייתה אז ביתיר והיא הייתה זו ששכנעה אותם לבוא ולגור שם. מוישי ופנינה גרים ביתיר עד עצם היום הזה.

היה לנו מאד קשה שהם עברו לשם כי התרגלנו לכך שהם והנכדים גרים קרוב אלינו. וחוף מזה יתיר אז הייתה ממש בקצה העולם. בכדי לבקר אותם הצטרפנו לנסוע באוטובוסים לבאר שבע (לא הייתה רכבת) ושם לחכות לאוטובוס שייקח אותנו ליתיר וגם שם לחכות שאיזה טנדר ייקח אותנו ל"מחנה הישן" שם גרו מוישי ופנינה.

פנינה משמשת כיועצת בישיבה הסביבתית בסוסיא וגם אחראית על החינוך המיוחד בבית היסודי בסוסיא. מוישי עובד בכרם ובגידול פרחי אדמוניות. במסגרת עבודתו הוא נסע מספר פעמים להולנד. הם מביאים את הפקעות מהולנד ובתקופות שאין שם פרחים הם מייצאים פרחים.

מוישי ופנינה מאד מרוצים ביתיר.

אחרי שרחלי התחילה את הצבא. באחת השבתות התארחו בבית הארחה המדריך שלי לשעבר בבני עקיבא יצחק לוי, אשתו ובנם בני שהיה חבר של אוהד עוד מימי כפר הרא"ה. החלטתי להזמין אותם אלינו לכוס תה. גם בני החליט להתלוות אליהם. בני ראה את רחלי היא מאד מצאה חן בעניו. בני שמש כקצין בצבא.

בני התחיל לבקר את רחלי בתדירות הולכת וגוברת. הוא הרחיק לכת עד למעגלים שבנגב כדי לראות אותה. פעם בני בא לבקר את רחלי ולא מצא אותה. התברר שהיא בדיוק נסעה לבקר את אוהד. הם קבעו להיפגש באוטובוס כדי שיהיה להם בכל זאת מעט זמן יחד.

מוצאי שבת אחד מוישי הביא את פנינה אלינו ובני הגיע להיפגש עם רחלי. שמוליק זמיר פגש את בני ואמר לו, זה לא מתאים שתגיע עכשיו כי מוישי בדיוק הביא את החברה שלו. בסוף התברר שבני ופנינה מכירים והתזמון היה בעצם מוצלח מאד.

כשהם באו לבשר לי שהם עומדים להינשא. הבעתי את חששותי בקול. "ממה תתפרנסו?" רחלי הייתה בסך הכול בת 19 ובני בן 22. מאד חששתי להם. אבא של בני קיבל אותם דווקא בשמחה. עד היום אני מצטערת על התגובה הצוננת והמעשית שלי.

כשבני ורחלי החליטו להינשא בני היה עדיין בצבא. הוא שרת כקצין בשריון. הם חשבו שהוא צריך להמשיך לשרת ושכרו דירה בצפת. רחלי נרשמה ללימודים במכללת תל חי. הלכתי לראות את הדירה וחשכו עיני. שאלתי את רחלי מה תעשי כשבני יהיה בצבא? היא ענתה לי שהיא תשב ותבכה. שאלתי אותה אם היא מתחננת בשביל לשבת ולבכות...? בסוף התברר שבני לא צריך להמשיך לשרת בצבא ויכול להשתחרר.

רחלי ובני נשאו בניר עציון בראש חודש חשוון. יעקב שיפמן היה אז מנהל בית המרגוע. הוא התעקש שנעשה את החתונה בחוף ברחבת בית הכנסת ולא בבית המרגוע. אני חשבתי שזה הימור לעשות חתונה בחוף בראש חודש חשוון והתעקשתי לעשות את החתונה בבית המרגוע. יעקב רצה שאני אתקשר לשירות המטאורולוגי לשאול מה יהיה מזג האיר באותו לילה. אני התעקשתי שאני לא מסוגלת לעמוד במתח הזה. ערכנו שולחנות גם בלובי כי אבא של בני לא רצה שיגיעו מרצים מהאוניברסיטה ולא יהיה להם מקום.

אחרי החתונה הם גרו בדירה מתחתנו. בני עבד בבנות ובעוד עבודות בניר עציון. רחלי ובני התגוררו בניר עציון עד תחילת שנת הלימודים. אחר כך בני מצא עבודה כמדריך בשיבת בני עקיבא בקרית שמואל. הם עברו לגור בקרית מוצקין. בני התחיל ללמוד בטכניון ורחלי באוניברסיטת חיפה.

עשהאל נולד בניתוח כשנתיים אחרי החתונה. הברית שלו נערכה בערב ראש השנה יום לפני יום ההולדת של רחלי. רחלי ניסתה לחזור הביתה אחרי הלידה אבל אחרי שהיא ראתה עקבות של עכבר במיטה של עשהאל היא החליטה לבוא אלי עד שבני ילכוד את העכבר. אחרי שעשהאל נולד נסעתי בקביעות בימי ראשון לשמור עליו ולדאוג לו כדי שרחלי תוכל להמשיך ללמוד. רחלי התחילה ללמוד עבודה סוציאלית באוניברסיטת חיפה אבל אחרי שנה היא החליטה שזה לא בשבילה. היא עברה ללמוד ספרנות בבר אילן שם היא פרוחה מאד. זה המקצוע שליווה אותה עד יום מותה והוא התאים לה מאד.

בני למד הנדסת תעשייה וניהול בטכניון. אחרי שבני סיים את הלימודים בטכניון הם עברו לגור ביישוב עטרת. בהתחלה הם גרו בקרוון. אחר כך הם עברו לבית.

אני מנקה את המטבח של רחלי

רחלי עבדה כספרנית בספריה המרכזית של יישובי בנימין בפסגות.

בני עבד במיקרוסופט. העבודה הביאה אותו להרבה נסיעות ברחבי העולם עד שיום אחד נמאס לו מכל זה והוא החליט תוך כדי עבודה במיקרוסופט ללמוד משפטים במכללת אונו.

אוהד עשה מסלול דומה מאד לזה של מוישי אח"כ חברים הכירו לו את אורית. הוריה עלו מטוניס וגרו בבני דרום. כשהייתה עזיבת משפחות את בני דרום כשבני דרום הפך להיות משק שיתופי ולא קיבוץ הוריה עברו לגור באשדוד. הם משפחה טובה וחמה מאד.

גם כשאוהד הביא את אורית אלינו ידעתי שזה הולך לכוון רציני.

אוהד ואורית נשאו באדר בבית המרגוע בניר עציון. בחוץ ירד גשם זלעפות. נאלצנו לערוך את החופה בפנים כי אי אפשר היה לצאת החוצה.

בלילה מיד אחרי החתונה אוהד ואורית באו אלינו. ויעלי נורא בכתה. היה לה קשה מאד שכולם נשאו ועזבו את הבית והיא נשארת לבד.

אוהד ואורית עברו כמה דירות. אוהד למד בהתחלה הנדסאות אלקטרוניקה ואחר כך הוא השלים למהנדס. הוא עובד באלתא באשדוד. אלתה זו חברה שעוסקת בתכנון מערכות צבאיות. אורית מחנכת כתה ומורה למתמטיקה. אוהד חלם שנים על בית צמוד קרקע כמו בניר עציון. לכן הם עברו לאחוזת אתרוג לבית יפה מאד צמוד קרקע.

לאוהד יש קול ערב. הרבה פעמים מבקשים ממנו להיות חזן בבית הכנסת. כך גם היה בראש השנה האחרון כשהיינו אצלו.

אחרי שיעלי סיימה את עירוני ו' היא הלכה לצבא והייתה מורה חיילת באשדוד יחד עם מירי שחר. היה לה טוב כי אוהד גר באשדוד.

אחרי שמוישי עבר לגור ביתיר נסענו אליו באחת השבתות. גם אחי וגיסתי היו שם. הם באו לביתם נעמה שגרה ביתיר. גיסתי שאלה אותי מהחלון שבעזרת נשים מה דעתי על הבחור שיושב שם, אמרתי שאני לא מכירה אותו, לא העליתי בדעתי שאחרי השאלה מסתתרות "תכניות שידוך". הבחור היה אבי, בן משואות יצחק שהיה ממקימי יתיר. הוא היה "מאומץ" אצל משפחת הגר. עד היום יש להם קשר מצוין. התברר שיוסי מכיר את האבא של אבי יצחק שאול. הם הכירו במפגשים של מנהלי חשבונות בתל אביב.

יעלי ואבי נשאו כשיעלי הייתה בת 20. החתונה נערכה בניר עציון בכג' בכסלו. זה היה יום חם מאד.

יעלי ואבי גרו בהתחלה ביתיר ואחר כך עברו לירושלים. יעלי למדה בסמינר אפרתה ואבי עבד.

ליעלי ואבי ארבעה ילדים.

נתנאל נולד בירושלים. הברית שלו הייתה בשבת בניר עציון. אחרי שנתנאל נולד יעלי ואבי החליטו שהם רוצים לגור במשק שיתופי ואם כבר משק שיתופי אז ניר עציון. יעלי השלימה את לימודיה במכללת שאנן.

נתנאל נשוי למרב הם מתגוררים בעלי. נתנאל משלב לימודים בישיבה עם לימודים אקדמאים. הוא לומד כלכלה ומשפטים באוניברסיטת ירושלים. מרב אדריכלית. לנתנאל ומרב שני ילדים בן ובת. איתם ועלמה.

רועי נולד בניר עציון. הוא לומד עיצוב תעשייתי באוניברסיטת אריאל.

צור נולד בשלהי מלחמת המפרץ כשסקאדים התעופפו ברחבי הארץ. צור למד בישיבה בצפת ומסיים בימים אלה שלוש שנים בצבא בחיל השריון.

נורית נולדה בפסח למחרת ליל הסדר. (עודד של רחלי נולד שבועיים לפני נורית)

נורית בשרות לאומי שנה שניה במבשרת ציון.

למוישי ופנינה חמישה ילדים. שלושה מתוכם נשואים.

הראשונה התחתנה מרב. בעלה אבי מרקס ממצפה ירחו במקור. אבי בצבא קבע ומשמש כסגן מפקד חטיבה בחרמון. יש להם שלושה בנים. מעין כרמי וטל. מרב בעלה וילדיהם חזרו לשורשים. הם חיים בירושלים. מה שגורם לי נחת רוח גדולה. אחת לשלוש שבתות נוסעים מרב והילדים "לעשות שבת" בחרמון" נהג מיוחד מטעם הצבא בא לקחת אותם ולהחזיר אותם.

עידו התחתן אחרי מרב. יש לו בן בשם נדב. עידו מתגורר בירושלים. הוא למד תעשייה וניהול ועובד בנגריה המתמחה במוצרים מיוחדים. ליום הולדת שמונים וחמש הוא הכין ליוסי סטנד מיוחד לגמרות עם הקדשה. משהו מקסים. אשתו של עידו מגבעת שמואל במקור. כרגע היא נמצאת בבית.

חגית נשאה לפני מספר חודשים. חגית בעלת תואר שני בריפוי ועיסוק. בעלה בבאר שבע במקור. הם גרים בירוחם. חגית עובדת בבאר שבע.

יואב משלב עסקים ואוכל. הוא פותח עכשיו ביחד עם חברים חומוסיה ליד שוק מחנה יהודה.

עופרה סייעת בגן ילדים בירושלים.

לאורית ואוהד שלוש בנות. נעמה, שחר ואביטל. אורית ואוהד משמשים כמשפחה אומנת לאביחי שהגיע אליהם כשהוא היה בן שנתיים. אביחי עכשיו בן 9.

נעמה רואת חשבון היא נשואה לתומר. תומר משמש ככלכלן. נעמה ותומר גרים בגבעת שמואל. יש להם שלושה בנים. אורי, עדי ואיתמר-מרדכי.

שחר מורה באולפנה בבני ברק נשואה לעמיחי וגרה בתל אביב. עמיחי לומד בישיבת מעלה אליהו בצפון תל אביב. לשחר ועמיחי נולד בן ממש לאחרונה, שמו אהרון יצחק.

אביטל אחרי שירות לאומי ולומדת אומנות.

הבנות של אוהד מאד מוכשרות בנגינה. נעמה למדה שנים נגינה על פסנתר.

רחלי ובני גרו בעטרת עד שרחלי נפצעה בפיגוע ירי. היא נסעה עם אילנה חברתה לסטימצקי לקנות ספרים לספריה. הן נסעו בשני רכבים נפרדים. בדרך חזרה פלשתיני ירה על הרכב שלה. רחלי לא איבדה עשתונות ולמרות שנפצעה ביד וברגל היא המשיכה לנהוג. אחר כך היא סיפרה שבימים שלפני הפיגוע היא שיננה כל הזמן לעצמה שאם יורים עליה היא חייבת להמשיך לנסוע. אילנה חברתה ראתה שהיא ממשיכה לנסוע ולא קלטה שהיא נפצעה. רק אחר כך היא הבינה והזעיקה את כוחות ההצלה והביטחון.

בני התקשר לספר לנו שרחלי נפצעה. הוא אמר שלא נדאג כי הפציעה קלה. אמרתי שאם כך נגיע אליה רק מחר. יעלי אמרה לי "מה פתאום אנחנו נוסעים עכשיו". באנו לשם ומצאנו אותה אחרי ניתוח, מגובסת ברגל. קליע הוצא מידה.

החוקר שדיבר עם רחלי אחר כך סיפר לה שהקליעים שפגעו בה נורו מרובה ישראלי שניתן לפלסטינים במסגרת הסכמי אוסלו.

דברים שכתבה רחלי לויין לאחר פציעתה, עם חזרתה לעבודה במתנ"ס בפסגות

שבוע בבי"ח ביקורים, שוקולדים, סבונים, קרמים, תשבצים, עיתונים, פיצוחים ורי פרחים עוגיות- מכל טוב הארץ. זמן לחשוב איך כיכ אבל מפגשים מרגשים עד בלי די.

דודים, ובני-דודים שלא ראיתי הרבה זמן חברות מימים עברו וכמוכן חברים מהישוב, מתנ"ס ועוד ועוד.

והתקשורת- נעשיתי בן אדם מעניין שכדאי לראיין- בן כספית ברשת ב', ערוץ שבע, ערוץ טלוויזיה ירושלמי ואני פתאום בלי שום קושי מצליחה להגיד מה אני חושבת על המצב ומה כדאי לעשות וכו'...

- אחרי שבוע מצוידת בגבס, קביים וכסא גלגלים- לזוי מעפרה של יעקב דולב, ברוך שעשה לי נס במקום הזה ואני בעטרת- בבית- ברוך ה' סוף סוף בכורסה שלי, במיטה שלי.

שמחה גדולה חוזרים לשגרה אמא בבית, והשמחה עוד יותר גדולה כי סבתא תבוא מחר,

תקופת החלמה שמתמשכת חרדישיים- בקורים, טלפונים ספרים טלוויזיה ולפעמים קצת לבד ועצוב ונמאס אבל צריך להתגבר ולהמשיך הלאה.

כל יום יותר טוב, וכל שבוע שעובר אני מצליחה לנוע קצת יותר והנה היום כבר בשלתי מרק ולאחר שבוע מתגברת לבד על הכביסה, מתחילה להרגיש מועילה- קצת בניהול הבית.

הגבס הורד וההקלה גדולה מצליחה ללכת, לנהוג כיוף גדול.

והנה אני פה אתכם חזרתי לעבודה לשגרה הברוכה. מסתגלת למצב שמה שהיה הוא לא שיהיה, ובעזרת ה' ובעזרת כולכם החברים שאיתי, המשפחה שאיתי כל יום יהיה טוב יותר, לי בפרט, ולעם ישראל בכלל.

רחלי

נתבקשתי לומר כמה מילים וחשבתי רבות מה כדאי להגיד אולי דבר תורה שנקשור איך שהוא לאירוע, אולי קטע מאסתר קל- תמיד אפשר למצוא משהו מתאים או, אולי לחפש משהו באינטרנט.

יכולתי להמשיך ולהעלות רעיונות, אבל אז הגעתי ליום ראשון- 9:00 בערב ועדיין לא כתבתי כלום, כנראה זו השעה המתאימה בה התיישבתי והחלטתי שפשוט אספר ואשתף אתכם בחלק ממה שעבר עלי מאז ועד עתה.

רגע אחרי הירי, העולם עומד מלכת, אני, אילנה שנותנת יד, בחורים מאלון מורה, הצבא שמגיע מהר פנחס ולרשטיין מעודד וסוף סוף האמבולנס.

בכל אותן דקות המחשבות לא מספיקות להסתובב בראש אני לא מאמינה שזה קרה לי, מה בדיוק קרה לי, מה בדיוק קרה, האם נהנתי נכון- אני רואה בדיוק איפה נפגעתי ושומרת על קור רוח לרגע אני לא לבד וזו הקלה גדולה.

פנחס צועק: הודעתם לבעלה! בסוף הודיעו והוא מפיץ את הידיעה למשפחה המורחבת. סוף סוף בדרך לבי"ח, הדרך לא נגמרת, הפרמדיק אומר לי שאנחנו כבר ליד המפלצת (קרית יובל).

בחדר הטראומה לא ששו לקבל עוד פצועה אבל קיבלו וטיפלו. גם שם אני לא לבד- גיטתי, חברות מעטרת תקווה, לבסוף בני, הבנים בקיצור מוקפת אהבה.

ניתוח והשינה הטובה, התעוררות והנה החורים, אחותי, גיסי, קצין רפואה ראשי מחטיבת בנימין פסיכולוג, בקיצור כל העולם איתי.

הטלפונים לא מפסיקים לצלצל לבני זה כבר מתחיל להימאס לחזור על אותו משפט ברוך ה' היא בסדר פצועה ביד שבר בקרסול, הפציעה הוגדרה לכולם חוזרים ואומרים נס גדול קרה, קבלתי אותך במתנה אומר בני.

אחרי שרחלי החלימה מהפציעה הם החליטו לעבור לגור בפסגות קרוב למקום העבודה של רחלי וקרוב יותר לירושלים. בתחילה הם גרו במדורגים מול רמאללה. את החלונות שפנו לרמאללה מיגנו בעזרת שקי חול כי ירו משם.

בהתחלה משהי אחרת ניהלה את הספרייה אבל אחר כך רחלי עברה לנהל את הספרייה האזורית. שריכזה את כל יישובי חבל בנימין. רחלי ידעה להתאים לכל ישוב את הספרים המתאימים לו ע"פ אופים של תושביו. מכל ישוב הגיעו שקים של ספרים, רחלי דאגה למלא את השקים בספרים המתאימים לכל ישוב. רחלי פיתחה את הספריות בבנימין. כל ספרייה קיבלה ממנה תשומת לב ויחס. לספרניות היא התייחסה כאילו היו בנותיה.

רחלי מאד אהבה את העבודה בספרייה. גם בימי מחלתה. היא אספה את מעט הכוחות שהיו לה והלכה לעבודה. רחלי גם הייתה פעילה בוועדות שונות.

לרחלי ובני חמישה ילדים. עשהאל, יאיר, אמיתי, שירה ועודד. עשהאל מהנדס מכונות. הוא מתעסק בכבישים מנהרות ורכבות. הוא מתגורר בירושלים. יש לו שלושה ילדים: עילי, יעלה וכרמל. כרמל נולדה אחרי שרחלי נפטרה והם התלבטו מאד איזה שם לתת לה. אני ביקשתי שלא יתנו את השם רחלי. והם רצו משהו שבכל זאת יזכיר את רחלי. בסוף הם נתנו את השם כרמל כי רחלי נולדה בכרמל, אהבה מאד את הכרמל ונקברה בכרמל. לאור אשתו של עשהאל יש את הגן ינקותא. זה גן מאד מיוחד מגיל שלושה חודשים עד גיל 5. היא וחברה שכרו בית ערבי בשכונת רחביה ומפעילות בו גן ילדים, משחקיה הפועל בשעות אחר הצהריים, הרצאות וחוגים הקשורים לגיל הרך.

יאיר הוא הבן השני. הוא התחתן לפני עשהאל. יאיר הכיר את אשתו יעל בפסגות. בחתונה שלהם שרו את השיר "בא לשכונה בחור חדש" ההורים של יעל גרים בפסגות. אנחנו בקשר מאד טוב. בשבעה לרחלי ישנו אצלם. יאיר ויעל גרו בתחילה בפסגות ואחר כך עברו לישוב רתמים של יוצאי גוש קטיף בנגב. ליאיר ויעל ארבע בנות. הלל, נגה, הדר וניצן-רחל. יאיר עורך דין בבאר שבע. יעל מורה לגיל הרך במקצועה אך היא מעדיפה להיות גננת משלימה. אין עדיין בית ספר ברתמים. הבת הגדולה הלל לומדת בירוחם.

אמיתי נשוי לאשחר. אשחר במקור מהישוב חשמונאים. אמיתי לומד פסיכולוגיה באוניברסיטת בר אילן. אשחר לומדת אחרת. אמיתי ואשחר גרים בפסגות. יש להם בן בשם גילעד.

שירה התחילה ללמוד פזיטרפיה באוניברסיטת אריאל אבל אחר כך היא עברה למכללה בצפת. היא מאד מרוצה בצפת.

עודד לומד בישיבת ההסדר בעתניאל.

אחרי שהחלימה מהפציעה רחלי חלתה בסרטן. היא נפטרה בד' אייר תשע"ב בגיל חמישים ואחד וחצי. ביקשתי לקבור אותה כאן בניר עציון במקום בו נולדה וכל כך אהבה. חברותיה בפסגות התמידו במשך שנה שלימה להתכנס אחת לחודש וללמוד לזכרה.

בס"ד ד' אייר תשע"א

דברים לזכרה של רחלי, שאמרה האמא יהודית בקרמן

רחלי היקרה שלנו
הקדוש ברוך הוא נתן לך ולנו שנה של חסד.
שנה שבה הספקת כה הרבה.
הלכת לעבודה שכה אהבת כספרנית אזורית.
הלכת לשיעורים, הרצאות, טיולים, היית בחוג לאומנות, לרקודי עם היית
בוועדת תרבות.
הלכת עם נכדייך להצגות ולשעת סיפור.
כל חנוכה נתת לנו במתנה ספרי ילדים.
אני מבטיחה לך שנקרא מספרים אלו לנכדייך ולנינינו.
ונזכור אותך תמיד סבתא רחלי.
בשבת חול המועד התעקשת לברא לניר עציון וכנראה ידעת למה.
באת להפרד מאתנו המשפחה ולהיות בבית שכה אהבת בניר עציון.
לי אמרת: "אני מצטערת שאני מצערת אותך".
תודה לחברות של רחלי בפסגות שהיו איתה ועזרו לה ולנו ולכולם
שהתפללו לשלומה.
נוחי בשלום על משכבך והיי למליצת יושר
לבני שטיפל בך במסירות כה רבה.
לילדיך ונכדיך לנו המשפחה ולכל עם ישראל.

לפני שבוע אמרתי לך תודה

ועכשיו אני רוצה להבטיח לך או לפחות להשתדל.
להשתדל שכולנו שכל כך אהבת אותנו לא נעציב את חיינו בגלל החוסר הגדול שלך.

לפני שבוע יצאתי מפה בכאב כל כך גדול כאילו השארתי כאן חלק ממני, חלק מאיתנו.
אבל במשך השבוע הבנתי שהאור שלך גדול מדי בשביל להישאר רק פה. האור שלך הקיף כל כך הרבה אנשים
ונגע בהם כל כך עמוק שאי אפשר לו להישאר פה באדמה.

רציתי להגיד לך שהאור שלך נטמע בכולנו נשתדל שלא יישאר בנו חלל אלא אור. אור שיעזור לנו לגעת באנשים
אבל לא סתם לגעת אלא לגעת בהם ברגישות לגעת בהם בעדינות, ברוך, כמו שאת היית.

אור שיעזור לנו לעשות דברים, אבל לא סתם לעשות אלא לעשות אותם ברגישות לעשות אותם בעדינות, ברוך,
כמו שאת היית.

אני אוהב אותך אמא.

אם היית יודעת כמה אור נתת בלכתך היית שמחה.

לילה

אמא

במהלך החודש האחרון אני כל הזמן חושב לעצמי מה אקח איתי מאמא.
אחד הדברים הראשונים שעלו לי זאת האהבה. האהבה לאבא, אלינו, למשפחה, לחברות (אני חושב שבני הדודים יכולים להעיד שהאהבה חרגה מהגבולות הרגילים). זאת היתה אהבה שאינה תלויה בדבר. התעניינות ושמחה במעשים של כל אחד ואחד.
רוב זמן האהבה לא התבטאה במילים אך היא תמיד הורגשה. אם במבט אם בחיוך ואם סתם כך הייתה באויר. רק בשנה האחרונה נפרצו המעיינות וזכינו לשמוע ולקבל את מה שתמיד ידענו. אהבה חמה ומלטפת.
אני חושב שבשנים האחרונות הנכדים היו האהבה הגדולה שלך. הם זכו ממך לאין ספור חיבוקים, נשיקות ומתנות. כמה שמחת לראות אותם גדלים ומתפתחים, חיוך ראשון, צעד ראשון, מילה ראשונה. המחשבה בשבילי כי לא תזכי לראות אותם גדלים קורעת את ליבי.
אני מבקש מכם שגם אתם תקחו זאת עמכם. תאהבו, תשקיעו באהבה, תתעניינו בשלומם של האהובים על ידכם, שמרו איתם על קשר, אל תזניחו את האהבה, שלא תשכח.
כי מי שאוהב הוא גם נאהב. כי כפי שאמר החכם באדם: **"כמים הפנים לפנים – כן לב האדם לאדם"**.

אני רוצה לסיים בסיפור שימחיש כמה האהבה שלך חלחלה עמוק ללב של כולם בכלל ושל בנותינו בפרט. בשנה שעברה ביום ירושלים חלקו להלל בגן ציור של הכותל ובו חריץ קטן. כל ילד אמר לגננת את בקשתו מהקב"ה והיא רשמה את הבקשה על פתק והילד הטמין את הפתק ב"כותל".
הבקשה של הלל הייתה שסבתא רחלי תבריא. השנה ביום ירושלים עשו זאת בגן של נגה. הבקשה של נגה הייתה "שיבנה ביהמ"ק וסבתא תחזור".

7/10

אני בטוחה שרחלי צופה עלינו ממקום שבתה במרומים ושמחה אתנו בכל חתונה ובכל לידה. היא בודאי גם שביעת רצון מהקשר הנפלא שיש לנו עם הנכדים והנינים.

אחרי פטירתה של רחלי נולדו לנו תשעה נינים כן ירבו. נכד למוישי, נדב. שלושה נכדים לאוהד, עידו איתמר ועוד נכד שנולד השבוע בן לשחר. שלושה נכדים לרחלי, כרמל, ניצן-רחל וגילעד. שני נכדים ליעלי, איתם ועלמה.

אנחנו מתפללים שנוזכה לעוד נינים רבים ובע"ה גם לחימשים, בבריות ושמחה.

אנחנו מודים לבורא עולם שזיכה אותנו במשפחה כל כך יפה.

מתכון מקורי
קוגל ירושלמי לפסח

להשחים על הגל 4 כפות סוכר בתוך רבע כוס שמן
להוסיף 4 כוסות מיט, מלח פלפל וקינמון לפי הטעם
אחרי שהמיט רותחים להוסיף מצות שבורות לכבות את הלהבה
להניח לציסה להתקרר ואחר כך להוסיף בהדרגה 4 ביצים
לבחוש היטב
להניח בתבנית ולאפות
למן האפייה משתנה בהתאם לתנור

בתאבון

זיכרונות ילדות מבית סבא וסבתא של הנכדה מרב

זיכרון: מרפסת קטנה שהופכת לחדר קטן.
עוד זיכרון: חופש אצל סבא וסבתא בקיץ. ישנה בחדר הקטן. סבתא באה השקס בבוקר ופותחת את התריס "בוקר טוב". ציפור קבועה משמיעה את קריאתה. עוד מעט אלך עם סבתא לצרכנייה.
זיכרון: פתית עם מיונז וגבינה צהובה. ארוחת בוקר. ארוחת צהריים. קפה ועוגה אחר הצהריים. קפה קר של סבא. סלט של סבתא. גלידה במקפיא.
עוד זיכרון: הולכת עם סבתא לחנות בבית מרגוע. סבתא קונה לי טבעת שאני בוחרת. ארטיק ב"קיוסק". מכשירי כתיבה בצרכנייה. חוברות חופש באנגלית עם סבתא.
זיכרון: מפת שעוונית שגם ילדיי אוכלים עליה. ארונות עמוסי כלים. אלבומים. ארונות גדולים ובהם שמיכות ומצעים. ארון אחד במטבח למעלה בו יש קופסא עם ממתקים.
עוד זיכרון: סבא מכניס את האוכל לקופסא של המקרר. סבתא שותפת כלים.

סבתא יודית

ד. הנכדים אוהבים לבקר מתפנקים אצל סבתא יותר וכעת ת'פסנט הנינים כבר יודעים ועל סבתא הם לא מוותרים לבריקה הם קופצים-ושוחים עד הגג נהנים ושמחים ובסוף הבילוי נגשים לשולחן שם הכל, מוכן ומזומן	א. סבתא יודית שלנו הכי מיוחדת כל כל להפליא צעירה ויפה חכמה וטובה בשלנית, קונדיטורית גדולה. היא דואגת לכל הנכדים רגישה גם כלפי הנינים היא יודעת הכל לייעץ ולכוון אין כמוה בכל הזמנים
<u>פזמון</u>: סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אין כמוך בעולם, סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אוהבים אותך כולם	<u>פזמון</u>: סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אין כמוך בעולם, סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אוהבים אותך כולם
ה. לך אנחנו רוצים לאחל שתמשיכי בעזרת הא-ל לחתן נכדים (ונכדות!) לגדל עוד נינים בשמחה ובאריכות ימים בבריות איתנה וטובה יחד עם, כל המשפחה וכולנו נשיר לך במלוא הגרון את השיר שחיברנו היום!	ב. כבר בבוקר ב-6 היא ערה לצרניה מגיעה במהרה תוך שניות היא בבית פורקת קניות, מתחילה לאפות לחמניות סבא יוסי חוזר מהעבודה על השולחן מחכה סעודה ולפני שסיים הכל מזמן במקום הכלים כבר שטופים בארון
<u>פזמון</u>: סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אין כמוך בעולם, סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אוהבים אותך כולם	<u>פזמון</u>: סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אין כמוך בעולם, סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אוהבים אותך כולם
	ג. במלון מסבירה היא פנים כל אורח – חיוכה כבר הפנים הכל דופק כמו שעון, מורגש שסבתא במקום מתפקדת כמנהל המלון גם הסדר בבית מופתי כל דבר במקומו הטבעי ודברים ישנים שמזמן נשכחו גם אותם אם תרצו תמצאו
באהבה רבה! מאורית, אהד, נעמה, תומר, אורי, שחר, עמיחי, אביטל ואביחי!	<u>פזמון</u>: סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אין כמוך בעולם, סבתא יודית, סבתא יודית, סבתא יודית, אוהבים אותך כולם

עם הנכדים שגדלו בינתיים חלקם כבר הורים

חתונת נתנאל ומרב

חתונת חגית וערן

חתונת נעמה ותומר

חתונת עשהאל ואור

חתונת אמיתי ואשחר

עם המשפחה בחתונת שחר ועמיחי

חתונת עידו ודיקלה

עם הילדים הנכדים והנינים בחתונת נתנאל ומרב

עם חלק מהנינים ביום הולדתי

בברית של נין

עידו

אורי

נדב

נינים

עידו אורי ואיתמר

ניצן רחל

עלמה

איתם

מעין כרמי וטל

הלל נוגה הדר וניצן רחל

יעלה

כרמל

איתמר

אהרון יצחק. הבין הצעיר לעת עתה

תם ולא נשלם

י"ר שנוצח כולנו בקרוב לעלות לרגל לירושלים .